

UiO • Universitetet i Oslo

«Det er ikke armer og bein, men kanskje fullt kaos på innsiden»

*En kvalitativ undersøkelse om
innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen*

Anna Osnes Johannesen

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Fordypning i Psykososiale vansker
40 studiepoeng

Institutt for Spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskaplige fakultet

Våren 2021

Sammendrag

Tema for denne masteroppgaven har vært innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen. Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017) slår fast at barnehagen skal ha en psykisk helsefremmende funksjon i barns liv. Formål med oppgaven var å få innsikt i hvordan barnehagelærere kan bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd. Det er satt søkelys på kjennetegn ved innagerende atferd, samt det bakenforliggende for ytre atferdsuttrykk, i tillegg til barnehagens helsefremmende arbeid i møte med barn som er stille, sjenert og tilbaketrukket i sin væremåte.

Masteroppgavens problemstilling har vært følgende: «Hvordan kan barnehagelærere bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen?».

Tre forskningsspørsmål ble i tillegg utformet for å belyse overordnet problemstilling:

1. Hva kjennetegner innagerende atferd i barnehagen?
2. Hvordan kan en barnehagelærer se bak barns innagerende atferdsuttrykk?
3. Hvordan kan en barnehagelærer arbeide helsefremmende i møte med barn som viser innagerende atferd?

For å besvare oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål har det blitt benyttet kvalitativ forskningsmetode. Det er gjennomført semi-strukturerte forskningsintervjuer med et utvalg på fem barnehagelærere. Vitenskapsteoretisk perspektiv for undersøkelsen er en fenomenologisk tilnærming, som søker etter beskrivelser fra informantenes livsverden. Dette har blitt kombinert med hermeneutiske prinsipper i fortolkning og analyse av det innsamlede datamaterialet.

Resultater i undersøkelsen viser en sammenheng mellom barns ytre atferdsuttrykk og indre følelsesliv, fordi det trenger ikke nødvendigvis være slik at det er stillheten eller tilbaketrekningen som er det største problemet, men heller et ugunstig oppvekstmiljø som kan frembringe negative følelser hos barn. Det emosjonelle aspektet kan slå seg ut i et «kaos på innsiden», som kan gå utover barns fungering i barnehagen. Lek og samspill med andre kan være en utfordring i hverdagen, som igjen vil kunne medføre konsekvenser for barns utviklingsprosess. For å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd blir anerkjennelse ansett som fundamentalt. Funn viser at dette er en holdning som må etterstrebes når det gjelder å se bak innagerende atferdsuttrykk, så vel som i tilrettelegging og tilpasning

med utgangspunkt i det enkelte barns forutsetninger og behov. Varme og trygghet i relasjon med en voksen bør være en første og gjennomgående prioritet, men med hensyn til barnets beste kan det også være aktuelt å fokusere på lek, samhandling og fellesskap – ut fra barnets premisser. Konklusjonen fra min forskning viser at en barnehagelærer må ta barn som viser innagerende atferd på alvor. Man må forsøke å komme inn på barnet, i tillegg til å legge til rette for at barn med innagerende atferdsuttrykk på tross av sine utfordringer, kan få utnyttet sitt potensiale på best mulig måte.

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på mine 7 år som student. Nå kan jeg stolt kalle meg både barnehagelærer og spesialpedagog. Jeg har kommet til det punkt hvor jeg kjenner meg klar for en lang yrkeskarriere, hvor jeg vil gjøre mitt ytterste for at barn skal få en best mulig start på livet.

I hendene holder jeg min største oppgave noensinne, om et tema jeg brenner så inderlig for. Til tross for dager med skrivesperre og håpløshet, ville jeg aldri vært foruten denne prosessen. Jeg er takknemlig for all innsikt jeg har fått i temaet innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen. Samtidig håper jeg at min masteroppgave også kan være til hjelp for andre i sin hverdag som møter på barn som har det vanskelig – for i bunn og grunn er det jo nettopp det atferdsvansker generelt, og innagerende atferd spesielt, handler om. Det ligger som oftest noe bak.

Jeg vil benytte anledningen til å rette en stor takk til mine fem informanter som var villig til å sette av tid for å dele sine tanker og erfaringer. Uten dere, ingen masteroppgave. Også min veileder Kristin Heggemsnes Pedersen fortjener en stor takk for oppmuntring og konstruktive tilbakemeldinger fra start til slutt.

Det er mange andre som har støttet meg i denne prosessen. Takk til mine nære og kjære – dere vet selv hvem dere er. Spesielt takk til min kloke gode venninne Kari, som har bidratt med korrekturlesing av oppgaven. Til slutt, men ikke minst er jeg svært takknemlig for min kjæreste Espen som har motivert, heiet og holdt ut med meg de siste 5 mnd. – jeg lover å være mer tilstedeværende i tiden fremover.

Oslo, Juni 2021

Anna Osnes Johannesen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	II
Forord	IV
1 Innledning	1
2 Forskning på området	4
3 Teorigrunnlag	6
3.1 Innagerende atferd	6
3.2 Psykisk helse	8
3.3 Bakenforliggende årsaker for innagerende atferd	9
3.3.1 'Mindre god' omsorg og utrygg tilknytning i hjemmet	10
3.3.2 Når barnehagen ikke er god nok	12
3.4 Barnehagen som helsefremmende arena	12
3.4.1 Kvalitet i barnehagen	13
3.4.2 Å «se» og møte hvert enkelt barn	14
3.4.3 Positive relasjoner og trygg tilknytning	15
3.4.4 Positive og negative følelser	17
4 Metode	19
4.1 Metodisk tilnærming	19
4.2 Vitenskapsteoretisk forankring	19
4.3 Kvalitativt forskningsintervju	21
4.3.1 Utvalg og rekruttering av informanter	21
4.3.2 Gjennomføring av intervju	23
4.3.3 Transkribering og analyse	24
4.4 Etiske hensyn	25
4.5 Kvalitetsvurderinger	26
4.5.1 Reliabilitet	26
4.5.2 Validitet	27
4.5.3 Generaliserbarhet	28
5 Resultater	29
5.1 Kjennetegn ved innagerende atferd	29
5.2 Utfordringer i møte med innagerende atferd	32
5.3 Bakenforliggende årsaker til innagerende atferd	33
5.4 Å fremme psykisk helse hos barn med innagerende atferd	34
6 Drøfting	40
6.1 Hva kjennetegner innagerende atferd i barnehagen?	40
6.2 Hvordan kan en barnehagelærer se bak barns innagerende atferd?	44

6.3	Hvordan kan en barnehagelærer arbeide helsefremmende i møte med barn som viser innagerende atferd?	49
7	Avslutning	59
	Referanseliste	61
	Vedlegg	64
	Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD	64
	Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema.....	67
	Vedlegg 3: Intervjuguide.....	70

Antall ord: 24 777

1 Innledning

En barnehagelærer møter mange forskjellige barn hver dag, barn kommer til barnehagen med ulike erfaringer, forutsetninger og behov (St.meld nr. 6 (2019-2020)). Flere av dem kan komme til å utfordre gjennom sin væremåte. Noen barn kan teste grenser, virke forstyrrende og sparke fra seg, mens andre barn kan svare med stillhet, virke avvisende og trekke seg unna. Det kan altså skilles mellom utagerende- og innagerende atferd. Oppmerksomhetsfokuset på innagerende og utagerende atferd har vært skjevfordelt gjennom tidene, og innagerende atferd har havnet på skyggesiden av den utagerende atferden som kan utfordre omgivelsene i større grad (Lund, 2012a; Befring og Duesund, 2012; Ogden, 2015; Sæteren, 2019). Imidlertid henviser Flaten (2019, s. 33) til forskning som kan tyde på at det finnes like mange barn som sliter med innagerende atferd, som det er barn med utagerende atferdsproblematikk. Dermed vil jeg med denne masteroppgaven benytte anledningen til å rette blikket mot innagerende atferd, som kan omfatte indre subjektive plager for barnet det angår (Drugli og Lekhal, 2018, s. 87).

Det var gjennom masterstudiet i spesialpedagogikk med fordypning i psykososiale vansker ved Universitetet i Oslo jeg for alvor ble presentert for temaet «innagerende atferd». Sjenerte, stille og tilbaketrukne barn er ikke noe nytt, men forelesninger innenfor tema medførte at jeg fikk et nytt syn på det hele. Før kunne jeg havnet i fellen og slått meg til ro med at «det er bare slik det er», men det er *ikke* det. Barns reaksjoner og uttrykksmåter har som regel en årsak (Kinge, 2015, s. 15). Med nysgjerrighet på hva som kan ligge bak innagerende atferdsuttrykk, vil jeg i dette forskningsprosjektet sette søkelys på forholdet mellom ytre atferd og indre følelser hos barn. Teoretisk ramme for oppgaven er en forståelse av atferd som kommunikasjon (Kinge, 2015; Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2016). Hva innagerende atferd kommuniserer kan være så mangt, men i bunn og grunn kan det handle om negative følelser som tar stor plass i et barns liv (Drugli og Lekhal, 2018, s. 33). Med andre ord kan atferdsuttrykk som stille, tilbaketrukket, avvisende og usikker komme som følge av negative følelser hos barnet. Negative følelser som engstelse, utrygghet, tristhet og mangel på glede kan kommuniseres gjennom innagerende atferd. Det kan gjøre innagerende atferd og psykisk helse til nært beslektede begreper som må ses i sammenheng.

Barnehagen blir omtalt som en sentral del av folkehelsearbeidet i Norge (Skogen, Smith, Aarø, Siqveland og Øverland, 2018). Med *tidlig innsats* skal barns utfordringer forebygges og

avdekkes så tidlig som mulig, noe som kan begrunnes med at et godt fundament i barns første leveår kan øke sannsynlighet for en positiv utvikling også videre i livet (St.meld nr. 6 (2019-2020)). Grunnlaget for en god psykisk helse legges altså tidlig i livet, og tiltak som iverksettes i møte med barn som viser innagerende atferd i barnehagealder kan ha god effekt, nettopp fordi deres utfordringer fanges opp og gjøres noe med på et tidlig tidspunkt (Drugli, 2018b). I rammeplan for barnehagen står det at «Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon (...) Barnas psykiske helse skal fremmes i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017). I lys av dette ønsker jeg å undersøke hvordan barnehagelærere kan ivareta barnehagens helsefremmende (og forebyggende) funksjon i møte med barn som viser innagerende atferd. Dermed har jeg valgt følgende problemstilling: *«Hvordan kan barnehagelærere bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen?»*.

Tre forskningsspørsmål er utformet for å belyse den overordnede problemstillingen:

1. Hva kjennetegner innagerende atferd i barnehagen?
2. Hvordan kan en barnehagelærer se bak barns innagerende atferdsuttrykk?
3. Hvordan kan en barnehagelærer arbeide helsefremmende i møte med barn som viser innagerende atferd?

Med oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål ønskes det å undersøke hva som kjennetegner innagerende atferd i barnehagekontekst, samt hvordan ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer kan ha betydning for barns psykiske helse. For å finne svar på dette har det blitt gjennomført kvalitative forskningsintervju med fem barnehagelærere, om deres forståelse av innagerende atferd og psykisk helse, samt hvordan de kan tilrettelegge for et psykisk helsefremmende miljø i møte med barn som viser innagerende atferd. Med utgangspunkt i valgt problemstilling og forskningsspørsmål, avgrenses masteroppgaven til å fokusere på innagerende atferd som fenomen, og miljømessige forhold knyttet til psykisk helse i barns oppvekstmiljø. Likeledes er det kun momenter innenfor barnehagens ansvarsområde som tas opp, med forbehold om at det ved flere tilfeller også kan være nødvendig å samarbeide med andre instanser.

Masteroppgaven struktureres i syv deler. Den første og innledende delen tar for seg bakgrunn for valg av tema, samt presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål. Andre del presenterer nyere forskning i form av to forskningsrapporter, som kan anses relevant for

oppgavens tema. Tredje del redegjør for teoretisk grunnlag hvor det sees på innagerende atferd og psykisk helse, samt risiko- og beskyttelsesfaktorer som kan ha betydning for barns indre følelsesliv og ytre atferdsuttrykk. Fjerde del omfavner vitenskapsteoretiske rammer og metodiske valg, i tillegg til vurderinger relatert til etiske betraktninger og oppgavens kvalitet. Femte del legger frem resultater fra datainnsamlingen, som videre i sjette del vil bli drøftet i lys av teori. Den siste og avsluttende delen gir en oppsummering og konklusjon.

2 Forskning på området

I denne delen presenteres forskning som er gjort på området relatert til oppgavens tema om innagerende atferd og psykisk helse. Ut fra mine søk kom jeg frem til to forskningsrapporter som kan bidra til å belyse ulike sider av oppgavens problemstilling. Den første forskningsrapporten omhandler forekomst av ulike former for psykiske vansker hos norske barnehagebarn. Den andre forskningsrapporten tar for seg tilpasning av muntlig aktivitet i arbeid med sjenerte elever i skolesammenheng.

Drugli og Stensen (2019) har undersøkt forekomst av ulike former for psykiske vansker hos norske barnehagebarn med en kvantitativ tilnærming. Utvalget i undersøkelsen består av 1430 barn i alderen 1-6 år fra forskjellige barnehager i Midt-Norge. Data ble innhentet med spørreskjema utfyllt av barnehagelærere, kalt C-TRF. Dette er et spørreskjema som inneholder 100 spørsmål som tar utgangspunkt i barns væremåte og atferd de to siste månedene, med formål om å måle psykiske vansker med ulike delskalaer innenfor eksternaliserte og internaliserte vansker. Deskriptiv statistikk og T-test er benyttet i analyse av det innsamlede datamaterialet. Det ble sett på symptomer, samt forskjeller mellom ulike aldersgrupper og kjønn. Avslutningsvis er resultater av undersøkelsen sammenlignet med en studie fra 15 andre land.

Funn viser at de fleste barn har ingen eller få symptomer på psykiske vansker, mens en liten gruppe har relativt høye skårer. Sammenlignet med andre land ligger psykiske vansker hos norske barnehagebarn på et lavt nivå. Når det gjelder internaliserte vansker var tilbaketrekning eneste delskala hvor det ble funnet en antydning til forskjell mellom aldersgrupper, her skåret barn i alderen 3-6 år høyere enn de yngre barna. Bortsett fra det, kan resultater indikere at samme type psykiske vansker kan forekomme hos barn uavhengig av alder. Det ble heller ikke funnet forskjeller mellom jenter og gutter i barnehagealder. Imidlertid var de mest vanlige symptomene å finne innenfor eksternaliserte vansker, som trolig kan være enklere for barnehagelærere å legge merke til (Drugli og Stensen, 2019).

Drugli og Stensen (2019) konkluderer i sin forskning med at norske barnehagebarn generelt sett har en god psykisk helse. Likevel vil det være viktig å avdekke og avhjelpe subjektive plager hos den enkelte på et tidlig tidspunkt.

Nyborg, Mjelve, Edwards og Crozier (2020) har undersøkt hvordan lærere kan tilpasse muntlig aktivitet til sjenerte elever i skolesammenheng. Det er lagt stor vekt på det psykososiale miljøet i denne undersøkelsen, og av den grunn kan hovedfunn trolig ha overføringsverdi og være relevant også i en barnehagekontekst. I undersøkelsen anvendes en kvalitativ tilnærming, hvor observasjon og intervju er benyttet som datainnsamlingsmetode. Undersøkelsen har to delutvalg. Det ene utvalget består av 8 lærere som har blitt observert i sin samhandling med barn som viser innagerende atferd, samt deltatt i individuelt intervju i etterkant av dette. Det andre utvalget består av 11 lærere som har deltatt på fokusgruppeintervju. Forskningsspørsmål har som hensikt å belyse hvilke problemer som kan identifiseres hos sjenerte elever i muntlige aktiviteter, hvilke strategier lærere kan bruke for å løse disse utfordringene, og hvordan dette kan påvirke elevens læringsmuligheter i klasserommet.

Undersøkelsen tar for seg muntlige aktiviteter i form av å svare på spørsmål i plenum, holde presentasjoner, arbeid i grupper og læringspar, og lærer-elev-interaksjoner. Funnt viser at sjenerte elever kan være engstelige for situasjoner som dette, og at det derfor kan være nødvendig at en lærer arbeider for å skape trygghet. For å kunne delta muntlig i klasserommet kan det være vesentlig at eleven kan klare å mestre målene som blir satt. Arbeidsgrupper og læringspar bør settes sammen med utgangspunkt i hvem sjenerte elever kan fungere sammen med. Det kan også være hensiktsmessig å bygge på sterke sider hos eleven i arbeidsgrupper. Imidlertid kan kroppsspråk hos sjenerte barn by på utfordringer vedrørende hvordan medelever tolker dette. Den innagerende atferden kan av andre oppfattes som en avvisning, og komme til å hindre konstruktivt samarbeid. Interaksjoner mellom lærer og elev kan være vesentlig i oppfølgingen av den enkelte. Til tross for at heller ikke dette kommer uten utfordringer hos sjenerte elever, har de et behov for å bli «sett». Det kan være hensiktsmessig med en proaktiv tilnærming, for at barnet ikke skal føle seg som en byrde. Denne forskningen konkluderer med at psykososiale aspekter vil være nødvendig å ta i betraktning i tilrettelegging hos sjenerte barn, men at det også bør rettes mer oppmerksomhet mot faglige aspekter i inkluderingen av disse barna (Nyborg et. al, 2020).

3 Teorigrunnlag

I denne delen presenteres teoretiske perspektiver som kan bidra til å underbygge oppgavens problemstilling. Først gjøres det rede for betegnelsene innagerende atferd og psykisk helse. Deretter vil jeg gå nærmere inn på mulige bakenforliggende årsaker i hjem og barnehage som kan utgjøre en risiko for negative følelser som slår seg ut i en innagerende atferd. Dette etterfølges av en presentasjon av beskyttende faktorer som bør ligge til grunn i barnehagens helsefremmende arbeid.

3.1 Innagerende atferd

Atferd som avviker fra det «normale» kan beskrives på ulike måter, i faglitteraturen brukes begreper som atferdsvansker, problematferd, atferdsproblemer, problematisk atferd og utfordrende atferd. Dette er begreper som kan brukes som samlebetegnelse for både innagerende og utagerende atferd. Ifølge Nordahl, Sørli, Manger og Tveit (2005) kan atferdsvansker omhandle i hvilken grad atferd bryter med regler, normer og forventninger i omgivelsene, forstyrrer eller hemmer barns utvikling og læring, og vanskeliggjør positiv samhandling med andre. Lund (2012a, s. 22) hevder at det kan gi utslag i indre og/eller ytre uttrykk, da noen vender følelser ut mot verden, mens andre vender dem innover mot seg selv. Det sistnevnte er tilfellet ved innagerende atferd. Med betegnelsen *innagerende atferd* viser Lund til «en atferd der følelser, tanker og opplevelser holdes og vendes innover mot en selv. Uttrykk som kommuniseres kan være sårbar, avvissende, deprimert, tilbaketrukket, angst og usikkerhet» (2012a, s. 27). Sæteren (2019) omtaler denne type atferd som stille og tilbaketrukket, mens Nyborg og Mjelve (2017, s. 182) trekker frem sjenanse, engstelse og passivitet som sentrale kjennetegn. Ifølge Lund (2012a, s. 22) kan det være tale om barn som har lett for å bli «usynlige» i barnehagens hektiske hverdag, fordi de gjør lite ut av seg.

Det kan være nødvendig å skille mellom innagerende atferd som atferdsvanske, og andre beskrivelser og kjennetegn som kan falle innenfor det som kan anses som «normalt». Det vil ikke alltid være hensiktsmessig å definere innagerende atferd som en vanske, fordi utfordrende atferd ifølge Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad (2016, s. 72) kan være en naturlig del av menneskers utvikling, og fra tid til annen forekomme hos de fleste barn. Videre skriver Ogden (2015, s. 167) om forskjellen på innadvendt og utadvendt personlighet. Her kan det ligge et ulikt behov for ytre stimulering, da introverte barn kan være tiltrukket av den indre verden med tanker og følelser, mens ekstroverte barn kan bli trukket mot den ytre

verden med mennesker og aktiviteter. Lund (2012a, s. 26) understreker at barn kan være stille av natur, uten at det trenger å være et problem. Det er imidlertid først når den innagerende atferden er et uttrykk for at barnet har det vanskelig det kan bli problematisk. Flaten (2019, s. 46) legger vekt på at det kan være utfordrende å skille mellom det som kan anses som «normalt», og når det er på vei til å bli en vanske. Dette kan avhenge av hvor forstyrrende det er i barnets hverdag. Lund (2012a, s. 25) er opptatt av at innagerende atferd kan anses som en atferdsvanske på lik linje som utagerende atferd, dersom det hemmer utvikling, læring og sosiale relasjoner med andre. Det trenger ikke stå på kognitive eller sosiale ferdigheter, ei heller lekekompetanse, men emosjonelle utfordringer kan ta konsentrasjonen bort fra det som foregår i barnehagen (Lund, 2012a; Flaten, 2019). Emosjonell kompetanse kan ha sammenheng med barns fungering på andre utviklingsområder, både sosialt og kognitivt (Drugli, 2018a, s. 68).

Lek skal ha en sentral plass i barnehagen med sin egenverdi, men det kan også anses som viktig for barns utvikling, læring og sosial samhandling (Kunnskapsdepartementet, 2017). Noen barn kan ha vanskeligheter med å delta i lek, fordi de enten ikke våger seg inn i samspill, eller opplever å bli utestengt av andre (Kibsgaard, 2018, s. 361). Barn som viser innagerende atferd kan ha lett for å bli misforstått, og av andre oppfattes som avvisende, uinteressante og lite givende. Dette kan medføre konsekvenser for relasjoner med andre, og vennskap med jevnaldrende (Flaten, 2019). Sæteren (2019, s. 29) hevder at utfordringer med vennskap er noe som kan øke etter hvert som barnet blir eldre, da vennskap får en annen form hvor nærhet, intimitet og gjensidighet blir mer verdsatt. Yngre barn kan fungere forholdsvis fint i lek. Ifølge Flaten (2019, s. 143) kan lekemønsteret hos disse barna være preget av å «henge med» og la andre barn ta lederrollen.

Hvordan sjenanse blir kulturelt akseptert, kan påvirke hvordan man oppfatter, tolker og forstår begrepet (Lund, 2012a, s. 19). Flaten (2015) peker på en endring når det gjelder menneskers forhold til sjenanse. Tidligere var stille barn i stor grad kulturelt godtatt i samfunnet. I senere tid kan man se antydninger til at sjenanse ikke lenger verdsettes i samme grad som før. *Forventningssamfunnet* refererer til et samfunn preget av forventninger om å vise seg frem, hevde seg selv, ta initiativ og rope høyt. I barnehagen kan det gå ut på å komme løpende for å vise frem tegningen sin, så vel som å ta med en leke hjemmefra for så å fortelle om den i samlingsstund. Det kan i noen sammenhenger være slik at utadvendt atferd er det som

verdsettes i størst grad, noe som ikke forenlig med væremåten til barn med innagerende atferd.

3.2 Psykisk helse

Psykisk helse er et overordnet begrep som omfatter alt fra god psykisk helse til psykiske plager og lidelser (Helse- og sosialdepartementet, 2017). Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer psykisk helse på følgende måte:

«Psykisk helse er en tilstand av velvære der individet kan realisere sine muligheter, kan håndtere normale stressituasjoner i livet, kan arbeide på en fruktbar og produktiv måte og har mulighet til å bidra overfor andre og i samfunnet» (sitert i Skogen, Smith, Aarø, Siqveland og Øverland, 2018, s. 23).

Overført til barnehagekontekst kan psykisk helse beskrives slik: «Psykisk helse hos barn er deres kapasitet til å oppleve, regulere og uttrykke emosjoner, utvikle nære og trygge relasjoner, samt utforske omgivelsene og lære» (Baarud, sitert i Drugli, 2018b, s. 220).

Begge definisjonene ovenfor kan relateres til den positive dimensjonen av begrepet psykisk helse. Det kan handle om å være i harmoni med omgivelsene, slik at man mesteparten av tiden klarer å håndtere det hverdagen har å by på (Flaten, 2019, s. 25). Når det er snakk om psykisk helse, står følelser sentralt. En god psykisk helse kan omfatte positive følelser som glede, tilfredshet, trygghet, tilhørighet og mestring. Dette er aspekter som kan bidra til opplevelse av trivsel (Helse- og sosialdepartementet, 2017, s. 19). Begrepet psykisk helse har også en negativ dimensjon som refererer til psykiske plager og lidelser. Dette kan beskrives som en overvekt av negative følelser, med ulik alvorlighetsgrad. Når negative følelser hemmer barns daglige fungering og trivsel kan det være snakk om psykiske helseplager. Psykiske lidelser medfører imidlertid en klar funksjonsnedsettelse og kvalifiserer til en diagnose (Drugli og Lekhal, 2018, s. 33). Drugli og Lekhal (2018, s. 89) påpeker at tidlige psykiske plager kan være en forløper for senere vansker. Samtidig hevder Sæteren (2019, s. 28) at det kan være en sammenheng mellom stille atferd og utvikling av psykiske lidelser. Personer med stille atferd kan ha dårligere livskvalitet enn andre, noe som kan se ut til å øke med alderen. Dersom dette ikke blir fanget opp i barnehagen, kan det by på negative konsekvenser etter hvert som barnet blir eldre.

Flaten (2019, s. 25) hevder at psykisk helse kan være et resultat av medfødt sårbarhet, opplevd stress og støtte til utvikling. Drugli (2018b, s. 222) peker på at balansen mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer kan virke inn på hvorvidt barns utvikling går i positiv eller negativ retning. Videre fremhever Drugli (2018b, s. 223-224) risikofaktorer som belastede familieforhold i den forstand av at det foreligger et negativt samspill i foreldre-barn-relasjonen. Også ytre forhold som negative erfaringer fra barnehagen kan påvirke barns psykiske helse. Beskyttende faktorer kan være det motsatte av dette, og kan relateres til positive relasjoner mellom barn og foreldre, samt trivsel og god tilpasning i barnehagehverdagen. Dette er miljømessige risiko- og beskyttelsesfaktorer som vil utdypes videre i oppgaven, da risikofaktorer kan være relevant for å kunne se det bakenforliggende i barns innagerende atferd, mens beskyttende faktorer kan være viktig innhold i barnehagens helsefremmende arbeid.

3.3 Bakenforliggende årsaker for innagerende atferd

Lund (2012a) hevder at innagerende atferd oppstår i samspill med omgivelsene. Også Nyborg og Mjelve (2017) legger til grunn en relasjonell forståelse når det gjelder innagerende atferdsproblematikk, som tar for seg miljøets betydning for atferden som barn uttrykker. Dette står i motsetning til en individuell forståelse som dreier seg om en oppfatning om at vanskene ligger i barnet selv.

Ved noen sammenhenger kan fokuset ligge på barns ytre atferd, som kan medføre et forsøk på å endre utfordrende atferdstrekk som kommer til uttrykk. Med det kan det oppnås en midlertidig endring, uten at det blir tatt skikkelig tak i underliggende problemer som atferden kan komme av (Hoffman, Cooper og Powell, 2017, s. 67). Hoffman, Cooper og Powell er opptatt av at man som fagperson må evne å se det bakenforliggende for barns atferdsuttrykk. Nyborg og Mjelve (2017, s. 185) peker på at det som kommuniseres utad, ikke alltid er i tråd med barnets indre verden. Innagerende atferd kan være et signal om at barn har det vanskelig (Lund, 2012a; Sollesnes, 2018; Sæteren, 2019). Det kan finnes ulike årsaker til dette, og ved mange tilfeller vil det være sammensatt og komplekst (Sollesnes, 2018, s. 52). Ifølge Sæteren (2019, s. 21) kan psykiske utfordringer være en bakenforliggende årsak til et barns innagerende atferdsmønster. Risikofaktorer i hjemmemiljø og barnehagemiljø kan forbindes med negative følelser i barns liv, som slår seg ut i et innagerende atferdsmønster.

3.3.1 'Mindre god' omsorg og utrygg tilknytning i hjemmet

Omsorgsbegrepet refererer til ivaretagelse av individer, så vel som samspill og interaksjoner mellom mennesker. Kvaliteten på omsorgen som gis kan klassifiseres på en skala fra svært god omsorg på den ene enden, til alvorlig omsorgssvikt på den andre enden (Johannessen, 2020). En faktor i barns hjem som kan være av betydning for atferden som uttrykkes kan gå på hvordan barn blir møtt og «sett» (Nyborg og Mjelve, 2017, s. 183). God omsorg kan kjennetegnes av sensitive voksne som fanger opp og responderer på barns behov, mens samspill med hovedtyngde på kontroll eller passivitet kan være negativt for barnet (Johannessen, 2020, s. 92). Sæteren (2019, s. 25) hevder at foreldres oppdragelsesstil kan anses som en mulig forklaring på innagerende atferd hos barn. Baumrinds (sitert i Roland, 2021) oppdragelsesmodell fremhever ulike oppdragelsesstiler, bestående av forskjellig grad av varme og kontroll. Ved å sette de to dimensjonene i et aksesystem får man fire ulike oppdragelsesstiler som kalles; autoritativ, ettergivende, autoritær og forsømmende. Roland (2021) tar for seg det autoritative perspektivet, som kombinerer varme og kontroll. Også andre kilder omtaler autoritative voksne som det beste for barnet (Lund, 2012b; Holland, 2013; Flaten, 2015). Andre oppdragelsesstiler kan ha for liten balansegang mellom varme og kontroll på ulike måter. Autoritære voksne setter høye krav, mens varme er mangelvare i relasjonen. Ettergivende voksne kan ha høy grad av varme, men liten grad av kontroll i relasjonen. Forsømmende voksne kan i mangel på både varme og kontroll være nært knyttet til ulike former for omsorgssvikt (Roland, 2021).

Svikt i omsorgen kan handle om at barn utsettes for forsømmelse og/eller mishandling. Forsømmelse refererer til begrenset ivaretagelse av barns grunnleggende behov for mat, klær, kjærlighet, anerkjennelse og stimulans. Mishandling kan innebære handlinger som påfører barnet skade, så vel som å bli utsatt for upassende seksuell kontakt, eller å være vitne til vold i hjemmet. Samtlige former for omsorgssvikt kan omfatte en psykisk komponent som kan gå utover barns utvikling (Gjedrem, 2015; Johannessen, 2020). Videre kan innagerende atferd forekomme som en reaksjon på dette (Sæteren, 2019, s. 23).

Innenfor relasjoner til omsorgspersoner utvikles et tilknytningsmønster, som enten kan være trygt eller utrygt. Utrygg tilknytning kan forekomme ved en omsorgssituasjon hvor barnets behov ikke blir ivaretatt på en tilstrekkelig måte (Drugli og Lekhal, 2018, s. 93). Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad (2016, s. 97) presiserer at en vurdering av barns tilknytningsmønstre

går utover barnehagepersonalets ansvarsområde. Likevel hevder Drugli (2018a) at det kan være nyttig for personalet i barnehagen å kjenne til barns ulike tilknytningsstiler, for å kunne se forbi atferden som uttrykkes og møte det enkelte barn på hensiktsmessige måter.

Unnvikende, ambivalent og desorganisert tilknytning er utrygge tilknytningsmønstre som barn kan utvikle i relasjon til sine omsorgspersoner. *Unnvikende utrygg tilknytning* kan kjennetegnes av at omsorgspersonen er følelsesmessig utilgjengelig i barnets søken etter emosjonell støtte, noe som kan føre til at barnet blir sittende igjen med vanskelige følelser alene (Johannessen, 2020, s. 31). Dette kan gjelde barn som ikke har det bra, men det skal mye til for at det viser det vonde (Drugli, 2018a, s. 59). Barn med dette tilknytningsmønsteret kan fremstå som selvstendig og lite til bry i barnehagen (Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2019, s. 98). I tillegg er dette barn som kan ha høy terskel for å søke trøst hos voksne, samt være mer opptatt av leker og aktiviteter som ikke krever følelsesmessig kontakt med andre (Johannessen, 2020, s. 37). *Ambivalent utrygg tilknytning* kan dreie seg om omsorgspersoner som er uforutsigbare, og ofte er det deres egne behov som blir styrende (Johannessen, 2020, s. 32). Dette kan omhandle barn preget av avhengighet til sine omsorgspersoner, hvor selvstendig utforskning kan bli vanskelig. Det kan være mer aggresjon, frustrasjon, klamring og sutring hos barn med dette tilknytningsmønsteret (Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2019, s. 99; Johannessen, 2020, s. 38). *Desorganisert tilknytning* kan være tilfellet når omsorgen svikter, fordi den som skal gi trøst og beskyttelse, også er den som skremmer og gjør vondt (Drugli, 2018a, s. 61). Barn som har utviklet en desorganisert tilknytning til sine foreldre kan ha behov for å kontrollere samspillet med andre for å føle seg trygg, noen ganger kan de vende kontrollen innover og reagere med å bli «usynlige», passive og tilbaketrukne (Drugli, 2018a, s. 61; Johannessen, 2020, s. 40).

I samspill med omsorgspersoner vil barn gradvis danne seg indre arbeidsmodeller. Det vil si at barn utvikler tankemessige forestillinger om seg selv, sine tilknytningspersoner og relasjonen mellom dem. For barn kan dette fungere som en modell av virkeligheten, som vil prege dets atferd, tanker om seg selv og andre mennesker. Barn som i sin oppvekst erfarer at omsorgspersoner ikke ivaretar deres fysiske og følelsesmessige behov kan komme til å forvente det samme i fremtidige relasjoner, og dermed lage seg indre arbeidsmodeller som vil kunne hemme sosial fungering i samspill med nye mennesker (Drugli og Lekhal, 2018, s. 57; Johannessen, 2020, s. 29).

3.3.2 Når barnehagen ikke er god nok

Det kan finnes faktorer i barnehagen som kan forårsake eller opprettholde innagerende atferd hos barn. Barns utrygghet dreier seg ikke alltid om utrygg tilknytning til sine foreldre, det kan også komme som følge av negative erfaringer i barnehagesammenheng (Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2019, s. 97). Det psykososiale miljøet i barnehagen kan handle om å føle seg trygg (Lund, 2012a, s. 126), men utestengning og mobbing, så vel som negative erfaringer med voksne kan frarøve barn denne tryggheten, og føre til negative følelser som kan uttrykkes gjennom innagerende atferd (Ogden, 2015, s. 176; Sæteren, 2019, s. 26). Barn som viser innagerende atferd kan ha økt risiko for å utvikle negative relasjoner til både voksne og barn i barnehagen (Lund, 2012a; Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2016; Drugli og Lekhal, 2018; Roland, 2021).

Drugli og Lekhal (2018, s. 70) legger vekt på at måten barns følelser møtes på i barnehagen, kan ha stor betydning for hvorvidt det blir et problem eller ikke. Lund (2012a, s. 26) spør seg om innagerende atferd har en tendens til å bli bagatellisert, oversett og ignorert. Videre fremhever Lund (2012a, s. 35-36) begrepet *sosial persepsjon*, som refererer til egen opplevelse av andre mennesker og sosiale situasjoner man er en del av. Innagerende atferd er gjenstand for tolkning, og mennesker rundt barnet har sin egen subjektive virkelighet. Videre hevder Lund (2012a; 2012b) at det for noen kan være en utfordring å forstå det som er forskjellig fra seg selv, og som voksen kan man definere hvordan barnet har det ut fra egen forståelse, noe som kan gå på bekostning av barns egne svar. I en utfordrende relasjon kan det ifølge Drugli og Lekhal (2018, s. 53) være lett å begrunne med kjennetegn ved barnet, som for eksempel at «barnet liker å være alene» eller at «barnet ikke er interessert». Lund (2012a, s. 39) hevder at det kan finnes stereotyper som kan medføre at barn som viser innagerende atferd kan bli kategorisert inn i gruppen «de stille barna», som vil kunne medføre konsekvenser for hvorvidt man er i stand til å se forbi atferden til barnet.

3.4 Barnehagen som helsefremmende arena

For å hjelpe barn som har det vanskelig kan det være nødvendig å redusere risikofaktorer og fremme beskyttende faktorer i barns liv (Drugli og Lekhal, 2018, s. 90). I Rammeplan for barnehagen legges det vekt på at «barnehagen skal ha en forebyggende og helsefremmende funksjon (...) Barnas psykiske helse skal fremmes i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017). Å fremme psykisk helse kan relateres til positive aspekter som eksempelvis tilfredshet,

tilhørighet, trygghet, utvikling og mestring (Helse- og sosialdepartementet, 2017, s. 13). Disse aspektene kan ses i sammenheng med begrepet *livsmestring* som er sentralt i barnehagens verdigrunnlag. Livsmestring handler om positive aspekter i barns liv som danner grunnlag for et godt liv her og nå, samtidig som det også kan ha et fremtidsrettet perspektiv ved at det kan medføre robusthet og motstandsressurser som virker inn på håndtering av utfordringer også senere i livet. Likeledes kan begrepet også omfatte å skjerme barn mot faktorer som kan øke risiko for plager, som eksempelvis kan være negative relasjoner, omsorgssvikt og mobbing (Drugli og Lekhal, 2018, s. 31).

Når det gjelder å skjerme barn for negative forhold finnes det ulike bestemmelser i lover og forskrifter på barnehagefeltet. Fra januar 2021 er det kommet endringer i barnehageloven, som går på det psykososiale barnehagemiljøet. Det nye regelverket skal sørge for nulltoleranse for krenkelser, og legger vekt på at «barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna» (Barnehageloven, 2020, § 41). I tillegg legger Rammeplan for barnehagen vekt på at personalet står i en sentral posisjon som kan gjøre det mulig å observere og motta informasjon om barns omsorgssituasjon. Her står det at «personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages» (Kunnskapsdepartementet, 2017). Dersom det er grunn til å tro at et barn blir utsatt for omsorgssvikt, har barnehagelærere og andre personer som jobber med barn i offentlige virksomheter en lovbestemt plikt til å melde fra til barneverntjenesten om dette (Barnehageloven, 2005, § 46).

3.4.1 Kvalitet i barnehagen

God barnehagekvalitet kan være vesentlig for at barnehagen skal være en helsefremmende arena (Drugli og Lekhal, 2018, s. 103). Innenfor kvalitetsbegrepet kan det skilles mellom strukturell kvalitet og prosesskvalitet. Strukturell kvalitet beskriver rammer for barnehagens virksomhet, som eksempelvis kan dreie seg om voksentetthet og personalets utdanningsnivå. Prosesskvalitet dreier seg om det som skjer i møtet mellom barn og ansatte, og tar for seg kvaliteten i relasjoner i barnehagehverdagen (Skogen, Smith, Aarø, Siqveland og Øverland, 2018, s. 53). I arbeid med å fremme psykisk helse i barnehagen kan prosesskvalitet være av stor betydning (Skogen, Smith, Aarø, Siqveland og Øverland, 2018; Ogden, 2015). Likeledes legger Ogden (2015, s. 73) vekt på at strukturelle forhold kan påvirke prosesskvaliteten.

Spesielt for barn som har tegn til psykiske plager som slår ut i en innagerende atferd, kan en barnehage med god kvalitet utgjøre en vesentlig forskjell i deres liv (Drugli og Lekhal, 2018, s. 104). Imidlertid kan barnehager være preget av kvalitetsforskjeller. Det kan innebære at noen barn ikke blir sett og forstått, som kan medføre at de ikke får den hjelpen de trenger tidlig nok (St.meld. nr. 6 (2019-2020)). En rekke av rammebetingelsene for norske barnehager er standardiserte, eksempelvis i form av krav til utdanning og voksentetthet (Barnehageloven, 2005, §§ 25 og 26). Kvalitetsforskjeller kan derfor være et spørsmål om hvordan man utnytter de mulighetene som rammene skaper (Ogden, 2015, s. 73).

3.4.2 Å «se» og møte hvert enkelt barn

Barn kommer til barnehagen med ulike forutsetninger, erfaringer og interesser (St.meld. nr. 6 (2019-2020)). Rammeplan for barnehagen legger vekt på at det skal være rom for alle barn, hvor det utvises respekt for opplevelsesverdenen til hver enkelt (Kunnskapsdepartementet, 2017). Personalet i barnehagen må være i stand til å «se» og møte hvert enkelt barn på en god måte (Flaten, 2019, s. 26). Å oppleve seg tatt på alvor kan handle om å bli sett i sin følelsesmessige tilstand, så vel som å bli møtt i sine behov (Kinge, 2015, s. 58).

Anerkjennelse er en holdning som bør etterstrebnes i møte med hvert enkelt barn. Det innebærer evne til å sette seg inn i barnets perspektiv og gjøre alt for å prøve å forstå den andres subjektivitet (Hegel, sitert i Lund, 2012a, s. 103). Anerkjennelsens grunnelementer kan være det viktigste verktøyet man kan ta i bruk i arbeid med barn som viser innagerende atferd (Lund, 2012a). Grunnelementer omfatter lytting, forståelse, aksept, toleranse og bekreftelse. Dette er noe som henger tett sammen og griper inn i hverandre (Schibbye, 1996). Lytting kan innebære å vende seg inn mot barnets verbale og non-verbale uttrykk med åpenhet, oppmerksomhet og interesse. Det må foreligge en følelsesmessig inntoning på den man lytter til, noe som krever at man som voksen setter egne tanker, følelser og svar til side. Å lytte til barn kan være en forutsetning for å kunne oppnå indre forståelse av dets opplevelsesverden. I et forsøk på å forstå kan det være nødvendig å stille undrende. Aksept og toleranse kan relateres til en ikke-dømmende væremåte, som går ut på at man ikke skal dømme eller kritisere andres opplevelser og følelser, men heller akseptere og tolerere ulikheter i væremåter. Bekreftelse kan dreie seg om hvordan man lytter, hvordan man forstår og hvordan man aksepterer og tolererer det enkelte barnet. Det kan være et uttrykk for at man har «sett» og forstått barnet slik det *er*, og at man vil gjøre det som må til for å komme barnet i møte (Lund, 2012a, 2012b; Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2016; Sæteren, 2019).

Ogden (2015, s. 77) fremhever en antakelse om at barnehagen kan være den mest inkluderende av alle pedagogiske institusjoner, som kan være en styrke i forhold til inkludering av hver enkelt. Både mangfold og fellesskap står sterkt i barnehagens rammeplan (Kunnskapsdepartementet, 2017). Inkludering refererer til et samspill mellom disse komponentene, som kan anses som en balansegang mellom å skape et fellesskap og å ivareta individuelle behov (Nyborg og Mjelve, 2017, s. 184). Inkluderingsbegrepet viser til at alle barn skal oppleve at de har en naturlig plass i fellesskapet, samtidig må barnehagen tilpasse barnehagetilbudet slik at det ivaretar hvert enkelt barn. (St.meld nr. 6 (2019-2020)).

Johannessen (2020, s. 169) hevder at stille og tilbaketrukne barn først og fremst kan trenge trygghet i relasjon med en voksen, noe som kan etterfølges av at barnet etter hvert kan ta del i samspill og lek med andre barn. Også Kibsgaard (2018, s. 363) understreker at barn kan våge seg ut i lekens verden, først når det har etablert tillit til den voksne. I faglitteraturen skrives det om individuell tilpasning i form av konkrete tiltak som primærkontakt og lekegrupper. En primærkontakt kan fungere som en trygg omsorgsperson for barnet (Johannessen, 2020, s. 169). Lekegrupper kan være hensiktsmessig for å få barnet inn i lek med andre barn, og med det legge til rette for at barn skal kunne kjenne seg inkludert i fellesskapet (Kibsgaard, 2018, s. 364; Flaten, 2019, s. 180). Johannessen (2020, s. 78) er opptatt av voksenrollen i lek. Den voksnes tilstedeværelse i lek kan hjelpe å holde leken i gang over tid. Ut fra barns behov kan den voksne inneha ulike roller i leken. Noen ganger kan det være tilstrekkelig å fungere som en aktiv tilskuer som følger med på når det er behov for støtte. Andre ganger, spesielt med barn som kan streve med å komme inn i leken, kan det være nødvendig at den voksne er mer deltakende i leken.

3.4.3 Positive relasjoner og trygg tilknytning

Hos barn fremmes psykisk helse i en relasjonell prosess i samspill med andre mennesker. Positive relasjoner med mennesker som barnet omgås med, kan være sentralt for deres psykiske helse (Drugli og Lekhal, 2018; Johannessen, 2020). Relasjoner mellom barn og voksne bygges ut fra interaksjoner mellom dem fra første stund. En barnehagelærer må investere i relasjonene fra starten av, ettersom kvaliteten på interaksjoner som foregår i hverdagen, vil være med på å avgjøre hvilken kvalitet det blir på relasjonene som bygges (Roland, 2021, s. 31). Fordi relasjoner mellom voksne og barn er asymmetriske, ligger relasjonens kvalitet innenfor den voksnes ansvarsområde (Drugli og Lekhal, 2018, s. 53). Den

voksnes atferd kan påvirkes av hvilket barn man møter og hvilken atferd som utfordrer. Samspill med barn preges av hva man som voksen formidler med våre holdninger, hva vi sier og hva vi gjør. Den voksnes evne til å reflektere over egne holdninger og handlinger kan derfor bli avgjørende i møte med barn som viser innagerende atferd. Det krever voksne som er bevisste på sin egen rolle (Lund, 2012b; Holland, 2013).

Som regel er det foreldre som fungerer som primære omsorgspersoner, mens ansatte i barnehagen kan bli sekundære omsorgspersoner for barn (Johannessen, 2020, s. 27). Trygg tilknytning til en ansatt i barnehagen krever at den voksne fanger opp og gir gode responser på barns ulike signaler, uttrykk og behov (Drugli og Lekhal, 2018, s. 116). Trygghet kan innebære en opplevelse av å bli ivaretatt. For å kunne kjenne på trygghet må barnet vite at det har noen som passer på og tar det på alvor (Lund, 2012b, s. 27). *Trygg base* og *trygg havn* er to sentrale betegnelser i tilknytningsteorien. Trygg base innebærer at omsorgspersoner fungerer som en støtte i barns utforskning av omgivelsene, mens trygg havn refererer til at barnet kan vende tilbake til sin omsorgsperson ved behov for trøst og beskyttelse (Johannessen, 2020, s. 28-30).

Roland (2021) skriver om begrepet «banking time». Dette refererer til kvalitetstid mellom en voksen og et barn. Som grunnlag for en positiv relasjon kan det være hensiktsmessig å skape situasjoner med god atmosfære. Dette kan dreie seg om lystbetonte aktiviteter, gjerne med medbestemmelse fra barnet. For barn med utfordringer kan «banking time» ha stor verdi. Det kan utøves systematisk innenfor rammen av et ordinært barnehagetilbud, til å forsterke relasjonelt bånd og komme tettere inn på et enkelt barn. Holland (2013, s. 85) tar opp viktigheten av gode opplevelser og positive situasjoner. Dette kan føre til nye måter å se hverandre på, som vil kunne bidra til at relasjonen utvikles i positiv retning. Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad (2016, s. 114) påpeker at samtaler med barn ikke trenger å være problemfokuset for å være til hjelp. I stunder av ukomplisert samvær kan den voksne formidle interesse og aksept, som igjen kan bidra til å skape trygghet.

Baumrind (sitert i Roland, 2021) sin oppdragelsesmodell har fått sterkt fotfeste i barnehagesektoren. Relasjonskvalitet, altså grad av varme i relasjonen, er den ene dimensjonen som står sentralt i en autoritativ voksenstil. Positive relasjoner kan innebære at voksne er tilstedeværende og sensitive med en god emosjonell forbindelse til barna. Ved en god relasjon til barnet kan man komme i posisjon til å utøve kontroll, som inngår i den andre

dimensjonen. I det autoritative perspektivet kan dette dreie seg om forventninger og krav som står i stil til barnets egen livsverden. Hensikten er å forbedre barns utvikling, slik at de kan mestre tilpasningen i det sosiale samspillet (Holland, 2013; Roland, 2021). Videre påpeker Sæteren (2019, s. 92) at anerkjennelse og utfordringer går hånd i hånd. For å anerkjenne et barn må man som voksen utfordre, og for å kunne utfordre må man som voksen anerkjenne barnet. Så lenge det ligger en anerkjennende holdning til grunn kan det være hensiktsmessig å utfordre barn som viser innagerende atferd. Dette må skje på deres egne premisser.

3.4.4 Positive og negative følelser

Barn har et avansert følelsesspekter, men det er ikke alltid de har ord for å beskrive sine følelser, og heller ikke erfaringsbakgrunn å forstå dem ut fra. For en god psykisk helse kan det være essensielt å kunne regulere sine følelser. Denne læringen skjer i samspill med andre mennesker, ettersom barn vil ha behov for støtte til å finne passende måter å vise både gode og vonde følelser på (Flaten, 2018, s. 31-33). Vansker med følelsesmessig regulering kan være et hinder for at barnet klarer å utnytte sine ferdigheter og potensialer innenfor ulike livsområder (Sørensen, Godtfredsen, Modahl og Lerdal, 2011, s. 44). Det kan være viktig at følelser som barn uttrykker blir tatt på alvor, noe som kan ha stor betydning for videre emosjonell utvikling hos barnet (Drugli og Lekhal, 2018, s. 124).

For å være en støtte i barns følelsesregulering må den voksne signalisere aksept for alle følelser. Barn kan trenge støtte for å være i følelsen, og for å komme seg gjennom det som oppleves som vanskelig (Johannessen, 2020, s. 81). Noen barn kan trenge hjelp for å komme seg ut av en negativ følelse, og over i en positiv følelse igjen. Man kan lede deres fokus over på noe i omgivelsene som er spennende og morsomt. Men før man forsøker å avlede barns negative følelse, må man alltid bekrefte at man har oppfattet den (Drugli og Lekhal, 2018, s. 124). Det kan være hensiktsmessig å sette ord på barns følelser. På den måten kan barn oppleve at de blir forstått i sin følelse, i tillegg til å bli bedre kjent med eget følelsesspekter. Dersom en voksen deler barns gleder, vil den positive følelsen bli forsterket. Likeledes kan bekreftelse av en negativ følelse, bidra til å dempe den (Drugli og Lekhal, 2018, s. 122).

Det helsefremmende arbeidet i barnehagen bør også fokusere på å legge til rette for at barn skal få kjenne på positive følelser, gjennom gode opplevelser i lek og samhandling i barnehagehverdagen (Drugli og Lekhal, 2018, s. 67). Det er positive følelser som gjør at barn trives og utvikler seg (Drugli og Lekhal, 2018, s. 121). Barns positive følelser kan være lettere

å forholde seg til, enn negative følelser som tidvis kan være utfordrende å håndtere (Flatén, 2018, s. 33). Flatén (2018, s. 34) understreker at det som er vanskelig må tas på alvor, men at man bør ha like mye fokus på gode følelser i barns liv. Det må ikke være slik at de gode følelsene blir oversett, til fordel for negative følelser som for noen kan prege hverdagen i større grad.

4 Metode

I denne delen gis det beskrivelse og begrunnelse av vitenskapsteoretiske rammer og metodiske valg som ligger til grunn for oppgaven. Jeg vil starte med en redegjørelse av metodevalget. Dette etterfølges av en beskrivelse av oppgavens forankring innenfor vitenskapsteorien, med fenomenologi og hermeneutikk som to sentrale tilnæringer innenfor kvalitativ forskning. Deretter vil jeg gå nærmere inn på kvalitativt forskningsintervju, herunder også utvalg, gjennomføring, bearbeiding og tolkning av dataene. Til slutt vil jeg reflektere over etiske hensyn, samt fremstille vurderinger knyttet til validitet og reliabilitet.

4.1 Metodisk tilnærming

Metode kan beskrives som «veien til målet» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 140). Det kan skilles mellom kvantitative- og kvalitative metode, som på hver sin måte kan skape økt forståelse av samfunnet man lever i (Dalland, 2017, s. 52). Kvantitativ metode kan være egnet for å gi oversiktskunnskap som kan underbygges statistisk og gi grunnlag for generalisering. Til forskjell fra dette, har kvalitativ metode som hensikt å gå i dybden av et fenomen. Denne retningen tar sikte på å innhente detaljrik data, som videre kan danne grunnlag for forståelse innenfor et bestemt tema (Brottveit, 2018). Formålet med denne masteroppgaven er å få innsikt i hvordan barnehagelærere kan bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen. For å kunne belyse oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål er det ønskelig å få innblikk i informantenes erfaringer, forståelse og kunnskap rundt temaet innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen. Dermed har jeg valgt en kvalitativ tilnærming som metode for oppgaven.

4.2 Vitenskapsteoretisk forankring

Denne masteroppgaven tar for seg hvordan barnehagelærere opplever innagerende atferd og psykisk helsefremmende arbeidet i barnehagen. Med dette som bakgrunn er det informantenes subjektive virkelighet som står i fokus (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 46; Busso, 2018, s. 46). Det leder oppgaven mot en fenomenologisk tilnærming, som tar sikte på å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver. Det vil si at informanter beskriver verden slik den oppleves for dem (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 45). Det er nettopp hvordan *noe* oppleves for den enkelte som står sentralt innenfor denne vitenskapsteoretiske retningen (Busso, 2018, s. 46). Fenomenologisk tilnærming setter sitt preg på selve datainnsamlingen i forskningsprosjektet. Som forsker forsøkte jeg å lage rom for å få frem informantenes

opplevelser av fenomenet. For å sikre dette var jeg bevisst på å forholde meg åpen til informasjonen som ble formidlet av mine informanter. Dette kan omtales som fenomenologisk reduksjon, som vil si at man ser bort fra egne forestillinger og opptrer med en ikke-dømmende holdning i møte med informantenes beskrivelser av det aktuelle fenomenet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 46).

I dette forskningsprosjektet blir fenomenologisk tilnærming kombinert med hermeneutiske prinsipper. Hermeneutikk er læren om fortolkning av tekster. Dette gjør seg gjeldende i bearbeiding og analyse, med et formål om å oppnå en gyldig forståelse av det innsamlede datamaterialet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 73). Fortolkeren går utover det som direkte blir sagt, og finner frem til meningsstrukturer som ikke fremtrer umiddelbart (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 234). Det vil si at man som forsker får frem både eksplisitte og implisitte meningsbudskap i det som blir formidlet gjennom det innsamlede datamaterialet (Brottveit, 2018, s. 136). Innenfor denne retningen blir forståelse sett som en sirkelbevegelse. Prinsippet er at man må forstå helheten ut fra delene, og delene ut fra helheten (Brottveit, 2018, s. 36). Dette blir omtalt som en spiral som stadig åpner opp for dypere forståelse av meningen (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 237). Datamaterialet fortolkes i ulike deler, som kan bidra til en dypere helhetlig forståelse av fenomenet som undersøkes. I tillegg er det stadig interaksjon mellom innsamlet data og studert teori. Denne sirkelbevegelsen mellom deler og helhet er tankesettet som setter sitt preg på fremgangsmåten i analyse- og drøftingsarbeidet.

I et hermeneutisk perspektiv legges det vekt på forkunnskap om temaet som undersøkes, som innebærer forskers allerede eksisterende teoretiske- og erfaringsbasert kunnskap (Brottveit, 2018, s. 132). Generelt sett har jeg relativt god kjennskap til barnehagefeltet, fordi jeg selv er utdannet barnehagelærer. Jeg har møtt på stille, sjenerte og tilbaketrukket barn gjennom ulike praksisperioder tilknyttet mitt studieløp, men vil si at min erfaringsbaserte forkunnskap om oppgavens tema likevel er noe begrenset. Derimot har jeg i større grad teoretisk forkunnskap om oppgavens tema, som kan knyttes til min spesialpedagogiske utdanning med fordypning i psykososiale vansker. Min førforståelse vil være preget av teoretisk kunnskap om innagerende atferd og psykisk helse som jeg har opparbeidet meg gjennom utdanningsløpet, og jeg har hatt et bevisst forhold til hvordan dette kan påvirke ulike faser av forskningsprosessen.

Hermeneutisk vitenskapssyn erkjenner nettopp betydningen av å være bevisst på egen påvirkning (Brottveit, 2018, s. 134). Selv om jeg har forsøkt å nærme meg datamaterialet på en fordomsfri måte, kommer man ikke utenom at mine forkunnskaper kan ha preget ulike

deler av forskningsprosjektet. Likevel er det i stor grad det innsamlede datamaterialet som har vært styrende når det kommer til valg i forbindelse med teoretiske perspektiver i oppgaven (Postholm, 2010, s. 100). Det vil si at teoretisk grunnlag for oppgaven er basert på det mine informanter var opptatt av, på denne måten har egne teoretiske forkunnskaper blitt brukt på en slik måte at den kan åpne for større forståelse av det informantene deler.

4.3 Kvalitativt forskningsintervju

For å finne svar på oppgavens problemstilling har jeg valgt å gjennomføre kvalitative forskningsintervju. Dette er en samtale mellom to personer med felles interesse for et bestemt tema, hvor det skapes kunnskap i skjæringspunktet mellom partenes synspunkter (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 22). Formålet med et kvalitativt forskningsintervju kan være å innhente beskrivelser om informantens livsverden, og på den måte få bedre forståelse for et bestemt tema (Dalland, 2017, s. 64). Et kvalitativt forskningsintervju passet derfor godt inn i denne undersøkelsen, da jeg ønsket å få innblikk i hvordan barnehagelærere kan arbeide for å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen.

Jeg har gjennomført semistrukturert intervju med fem informanter. Et semistrukturert intervju kan være godt egnet til å gå i dybden av et tema, ved å belyse et fenomen fra flere ståsteder og innfallsvinkler, i tillegg til å ivareta en felles struktur i intervjuene (Brottveit, 2018, s. 93). Denne type intervju kjennetegnes av at man har utarbeidet en intervjuguide som benyttes som utgangspunkt for intervjuet (Dalland, 2017, s. 78), men i hvilken grad man forholder seg til intervjuguiden kan variere (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 162). Ved dette tilfellet bestod intervjuguiden av en rekke spørsmål, med rom for utdypning og oppfølgingsspørsmål underveis. Denne formen ble utført da det var ønskelig at informanter ikke skulle være låst til å svare på spørsmål i en bestemt rekkefølge, samtidig ble det sett som nødvendig å ha et utgangspunkt å følge. Intervjuguiden (Vedlegg 3) består av spørsmål som kan belyse oppgavens problemstilling, hvor innholdet i spørsmålene tar for seg barnehagelæreres forståelse, kunnskap og erfaringer rundt innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen.

4.3.1 Utvalg og rekruttering av informanter

Ettersom oppgavens problemstilling fokuserer på barnehagelærere, ble det satt et utvalgsriterie om at informanter i denne undersøkelsen har en formell utdanning som barnehagelærer. Dette refererer til en strategisk utvelgelse av informanter, som vil si at

informanter i kraft av sin utdanning og yrkestittel kan inneha kunnskap og erfaringer som kan bidra til å belyse oppgavens problemstilling (Dalland, 2017, s. 75; Brottveit, 2018, s. 87).

For å rekruttere informanter til undersøkelsen tok jeg i første omgang kontakt med flere barnehagelærere, for å spørre om de kunne tenke seg å delta i intervju. Noen av dem kjente jeg til fra før, som følge av praksisperioder i barnehagelærerutdanningen. Andre hadde jeg mindre kjennskap til, og disse fikk jeg foreslått som aktuelle informanter av diverse kontakter innenfor barnehagefeltet. De fleste jeg henvendte meg til viste interesse for å delta i intervju, og neste steg bestod av å sende informasjonsskriv og samtykkeerklæring. Deretter ble det avtalt tidspunkt for intervju med den enkelte informant. Samtlige oppfylte kriteriet jeg hadde lagt til grunn om en formell utdanning som barnehagelærer, i tillegg fikk jeg vite at flere av mine informanter har videreutdanning innenfor relevante områder. Informanter som deltar i dette forskningsprosjektet, arbeider i forskjellige barnehager innenfor et begrenset geografisk område.

Ettersom informantene skal sikres anonymitet, blir de i det følgende omtalt med fiktive navn.

Her kommer en kort presentasjon av hver enkelt informant og relevante bakgrunnsopplysninger:

- Randi har en lang yrkeskarriere som barnehagelærer. Hun startet som pedagog, men er for tiden inne i sitt 13. år som daglig leder. Til tross for mye kontorarbeid i stillingen som daglig leder, er hun regelmessig inne på avdelingene i barnehagen. Som leder av barnehagen anser hun det som viktig å være knyttet til det direkte arbeidet med barna.
- Sofie har arbeidet i barnehagen i ca. 9 år. For tiden har hun stilling som pedagogisk leder på en førskolegruppe. Dette kombinerer hun med en videreutdanning i psykososialt arbeid.
- Else ble ferdig utdannet barnehagelærer for 6 år siden, men hun har også arbeidet i barnehage lenge før dette. Hun har erfaring med alle aldersgrupper i barnehagen, men for tiden er hun pedagogisk leder på en avdeling med barn i alderen 3-5 år.
- Kine tok barnehagelærerutdanning for 10 år siden, før dette har hun lang erfaring fra barnehage som assistent. Som pedagogisk leder har hun mest erfaring med aldersgruppen 4-6 år, men hun har også arbeidet med de yngste barna i deler av sin karriere. I tillegg har hun i løpet av de siste årene fått sertifisering som Marte Meo terapeut.

- Maria fullførte barnehagelærerutdanningen for ca. 7 år siden. På denne tiden har hun også gjennomført en videreutdanning i psykososialt arbeid. Hennes nåværende stilling i barnehagen er pedagogisk leder, på en avdeling med barn i aldergruppen 3-6 år.

4.3.2 Gjennomføring av intervju

På grunn av omstendigheter i dagens samfunn, ble samtlige intervju gjennomført digitalt via Zoom. I utgangspunktet var det planlagt å gjennomføre intervju ansikt-til-ansikt, men digitalt intervju ble vurdert som et godt alternativ når dette ikke lot seg gjøre.

En fordel ved digitalt intervju kan være stor fleksibilitet med tanke på tid og sted (Cohen, Manion og Morrison, 2018, s. 540). Mine informanter fikk selv foreslå passende tid for gjennomføring av intervju, dermed ble noen intervjuer gjennomført på dagtid, mens andre intervjuer ble gjennomført på kveldstid. Det varierte hvor informantene befant seg under intervjuene, da noen satt på arbeidsplassen, mens andre var i sitt eget hjem. Som forsker satt jeg selv på hjemmekontor da intervjuene ble gjennomført.

Kvale og Brinkmann (2015, s. 163) skriver om tematisk- og dynamisk dimensjon ved kvalitative forskningsintervju. Tematisk sett handler intervju om kunnskapsproduksjon, som kan knyttes til hensikten med undersøkelsen om å få innsikt i oppgavens tema. I den forbindelse brukte jeg intervjuguiden aktivt, og opplevde at mine informanter velvillig bidro med faglige og praksisnære refleksjoner om innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen. Ved behov for utdypning eller oppklaring var jeg bevisst på å stille oppfølgende spørsmål. Den dynamiske dimensjonen retter seg mot det relasjonelle planet i intervjuet. Fra min side var det ønskelig at informantene skulle oppleve intervjuet som trygt og komfortabelt. Jeg laget rom for «småprat» både i starten og slutten av intervjuet. For å skape en god atmosfære forsøkte jeg å lytte aktivt og oppmerksomt, så vel som å vise interesse og respekt for det informanten formidlet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 160).

Under hvert intervju ble det tatt lydopptak med diktafon-app på mobil. Lydopptak kan være hensiktsmessig fordi det sikrer dokumentasjon av det som blir sagt på intervjuet (Dalland, 2017, s. 85). Imidlertid vil ikke lydopptak kunne fange opp alt som skjer i løpet av et intervju. Det kan være en ulempe at det kun sikrer verbal informasjon, noe som kan medføre at non-verbal kommunikasjon som eksempelvis kroppsspråk, blir borte (Cohen, Manion og Morrison, 2018). For å adressere denne utfordringen hadde jeg en notatblokk tilgjengelig

under intervjuene, som ga mulighet til å notere ned betydningsfulle non-verbale uttrykk hos mine informanter (Dalland, 2017, s. 86). Det kan tenkes at digitalt intervju fører med seg begrensninger når det gjelder observasjon og registrering av kroppsspråk (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 179), fordi man ser informanten, gjerne bare dens ansikt, gjennom en skjerm. Det kan være gode muligheter for å få med seg ansiktsuttrykk, men likevel vil det kunne medføre implikasjoner for hvorvidt ulike former for kroppsspråk legges merke til. En annen ulempe ved digitalt intervju kan være at det oppstår tekniske problemer i gjennomføringen (Cohen, Manion og Morrison, 2018, s. 540). Når det gjelder det tekniske fungerte intervjuene relativt bra, med unntak av det ene intervjuet hvor det oppstod problemer med lyden. Utfordringen lå i at informanten ikke kunne høre meg så lenge jeg ikke hadde headset på. På grunn av personvern hensyn ble lyden tatt opp med diktafon-app på mobil, og jeg var dermed avhengig av at lyden kom ut fra dataen, noe som gjorde denne kombinasjonen vanskelig. Vi fant en løsning som fungerte på en slik måte at vi kunne snakke sammen i starten, midten og slutten av intervjuet, men at hun selvstendig pratet seg gjennom intervjuguiden underveis. Dette gjorde det utfordrende å stille oppfølgingsspørsmål, men jeg opplevde likevel at jeg fikk gode svar på alle punkter i intervjuguiden. Når intervjuet var transkribert så jeg det imidlertid nødvendig med et oppfølgingsspørsmål relatert til noe av det hun fortalte i intervjuet, og jeg tok kontakt på mail for å få en skriftlig utdypning.

4.3.3 Transkribering og analyse

Et steg frem mot analyse av datamaterialet bestod av å transkribere intervjuene fra muntlig til skriftlig form (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 206). Her kan det være viktig å påse at informantens utsagn ikke omformuleres eller gis en annen betydning enn det vedkommende har uttrykt (Brottveit, 2018, s. 135). Derfor var dette noe jeg var påpasselig med i arbeidet med transkribering av lydopptakene. Måten dette ble gjort på var å skrive ned ord for ord, inkludert pauser, «eh»-er og gjentakelser, mens det i neste omgang ble satt et mer skriftlig preg på transkripsjonene, i tillegg til at informantens dialekt ble oversatt til bokmål på grunn av personvern hensyn.

Det transkriberte datamaterialet ble deretter analysert, med et formål om å trekke ut informasjon som kan anses som relevant for oppgavens problemstilling. I analyse av datamaterialet anvendte jeg koding. Dette er en tilnærming til kvalitativ analyse, som går ut på å bryte ned deler av det skriftlige datamaterialet i mindre deler ved å knytte kodeord til ulike deler av teksten (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 226). Kodeordene er basert på det

informantene fortalte i gjennomføring av intervju. I dette tilfellet ble det brukt kodeord som voksenrollen, trygghet, utfordringer, bakenforliggende faktorer, helsefremmende arbeid, psykisk helse og innagerende atferd. Med det fikk jeg sortert informasjonen som knytter seg til de bestemte temaene i intervjuguiden, noe som førte til at jeg fikk en struktur på informasjonen som kom frem i datamaterialet. Kodingen ble etterfulgt av kategorisering, som vil si at innholdet i intervjuene ble redusert til bestemte kategorier (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 228). Til slutt satt jeg igjen med kategorier som «Kjennetegn ved innagerende atferd», «Utfordringer i møte med innagerende atferd», «Bakenforliggende faktorer til innagerende atferd» og «Å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd». På den måte fikk jeg bedre kjennskap til hva informantene egentlig fortalte i intervjuene, noe som medførte en fortolkning av innholdet. Fortolkning av datamaterialet foregikk ved at jeg forsøkte å forstå hva datamaterialet fortalte, gjennom å tyde meningsinnholdet i informantens utsagn og konstruere nye meningssammenhenger på bakgrunn av det som ble formidlet.

4.4 Ethiske hensyn

I forskningsprosjekt som søker å gå dypere inn på menneskers personlige opplevelser, kan det være en rekke etiske hensyn å ivareta. For det første må forskningsprosjekt søke tillatelse og godkjennes av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) for å kunne gjennomføres. Dette ble gjort i slutten av 2020, og jeg fikk raskt positivt svar på søknaden (Vedlegg 1).

Generelt for alle forskningsprosjekt finnes det også forskningsetiske retningslinjer (NESH, 2016). Dette innebærer blant annet informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser, som etiske problemstillinger man som forsker må ta hensyn til. Informert samtykke (punkt 8) innebærer at informanter er innforstått med prosjektets formål, og på bakgrunn av det deltar frivillig. Som forsker må man også informere om deres rett til å trekke seg ut av undersøkelsen til enhver tid. I forkant av datainnsamlingen sendte jeg derfor ut informasjonsskriv og samtykkeskjema (Vedlegg 2), i tillegg til en muntlig gjennomgang av hovedpunktene i informasjonsskrivet før intervjustart.

Konfidensialitet (punkt 9) dreier seg om at informantene skal kunne stole på at informasjonen de gir, ikke på noen måte skal kunne identifiseres. Derfor vil det i forskningsmaterialet sikres anonymitet ved å bruke fiktive navn på informanter, i tillegg er deres dialekt oversatt til

bokmål i alle sitater. Samtidig lagres all informasjon som innhentes forsvarlig i henhold til UiOs lagringsguide for personopplysninger (Universitetet i Oslo, 2019), og slettes ved prosjektets slutt (punkt 11).

Når det gjelder konsekvenser av et forskningsprosjekt (punkt 12) er det vesentlig at summen av potensielle fordeler veier tyngre enn risiko for skade. Det vil si at en forsker må reflektere over mulige konsekvenser, og veie de opp mot hverandre. I dette tilfellet kan det være fordelaktig å sette søkelys på innagerende atferd som et uttrykk for psykiske plager, ettersom denne problematikken har fått lite oppmerksomhet slik det er i dag (Lund, 2012a; Sæteren, 2019; Befring og Duesund, 2012; Ogden, 2015).

4.5 Kvalitetsvurderinger

Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet egner seg som kvalitetsmål for kvalitativ forskning. I de følgende avsnittene vil jeg derfor belyse og diskutere reliabilitet, validitet og generaliserbarhet ved min masteroppgave.

4.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet kan knyttes til undersøkelsens pålitelighet. Det vil si hvorvidt arbeidet som er presentert er til å stole på (Dalland, 2017, s. 55). En faktor som kan ha vært med på å øke reliabilitet i denne undersøkelsen, er at jeg tok lydopptak av hvert intervju. Dette gjorde at jeg kunne høre intervjuene flere ganger i ettertid, for å få en mest mulig nøyaktig transkripsjon, og for å tolke det som ble sagt på best mulig måte. Likevel kan misforståelser være en mulig feilkilde som kan ligge i kommunikasjonsprosessen (Dalland, 2017, s. 60). Enten kan jeg misforstå svar som informanter kommer med, eller så kan informanter misforstå mine spørsmål. Dette forsøkte jeg å avverge med å være tydelig, samt stille oppfølgende spørsmål.

En annen faktor som kan virke inn på undersøkelsens reliabilitet er informantenes troverdighet. Brottveit (2018, s. 143) skriver at det kan være nødvendig å reflektere over om informantenes svar er å regne som troverdige. Jeg valgte å sende intervjuguide sammen med invitasjon til møterommet på Zoom, dette ble sendt ut ca. én dag før det enkelte intervju skulle gjennomføres. Dette gav informantene en mulighet til å forberede seg, noe som vil kunne føre til gjennomtenkte og utfyllende svar. På en annen side kan informantene også forberede usanne svar for å fremstå best mulig. Jeg opplevde at mine informanter hadde

forberedt seg i varierende grad, da noen ikke hadde rukket å se på intervjuguiden i det hele tatt, mens andre hadde skrevet notater de aktivt brukte under intervjuet. Likevel kan det tenkes at forberedningstiden som informantene kunne benytte seg av var i korteste laget for å sette seg grundig inn i temaet. Dessuten hadde samtlige informanter en praksisnær tilnærming i det de formidlet, da flere av dem kom med praksisfortellinger for å underbygge sine svar, noe som kan tyde på ærlige svar.

4.5.2 Validitet

Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 276) handler validitet om gyldighet. Det kan forklares som hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den er ment for å undersøke. Med andre ord kan det handle om i hvilken grad forskningsintervjuet faktisk reflekterer fenomenet som undersøkes, som i dette tilfellet er innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen. Intern validitet tar for seg i hvilken grad resultatene er relevante for det aktuelle utvalget (Brottveit, 2018, s. 143). Validitet bør evalueres gjennom hele forskningsprosessen. I den forbindelse trekker Kvale og Brinkmann (2015, s. 278) frem ulike stadier med betydning for undersøkelsens validitet, som blant annet omfatter planlegging, gjennomføring av intervju, transkribering og analyse.

Planlegging går ut på om metoden som benyttes er hensiktsmessig for forskningens formål, samt hvorvidt planleggingen av undersøkelsen kan føre til gyldig kunnskap. *Intervjuing* omfatter kvaliteten i selve gjennomføringen av intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 278). For å kunne besvare oppgavens problemstilling ble det planlagt kvalitative forskningsintervju med barnehagelærere. Dette ble ansett som hensiktsmessig fordi det kunne føre til innsikt i informantenes livsverden om hvordan de kan bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd. Et aspekt som kan bidra til å styrke validitet ved undersøkelsen er at jeg forsøkte å legge forskningsintervjuene til rette på informantenes premisser, i den forstand at hver informant kunne få uttrykke seg på en fri og naturlig måte (Befring, 2007, s. 126). Dette var noe jeg som forsker forsøkte å være bevisst på både i planleggings- og gjennomføringsfasen. Ved utforming av intervjuguide og oppfølgingsspørsmål underveis i intervjuene var det fokus på å formulere åpne spørsmål, slik at informantene fikk mulighet til å komme med egne svar, uten at samtalen ble ledet i en bestemt retning. I gjennomføringen av intervjuene var jeg bevisst på at min førforståelse ikke skulle påvirke det som kom frem. Derfor brukte jeg kun kroppsspråk og småord for å uttrykke at jeg lyttet og var interessert i det mine informanter formidlet. Oppfølgende spørsmål ble brukt på en måte som kunne få

frem utdypende informasjon om det den enkelte informant snakket om, eller å få bekreftet om jeg hadde oppfattet informantenes utsagn riktig.

Transkribering omhandler kvaliteten i overføring fra muntlig til skriftlig form. *Analysering* tar for seg kvaliteten i tolkningene som gjøres, med et mål om at de skal være logisk og gyldig (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 278). Det kan stilles spørsmål ved undersøkelsens validitet fordi jeg som forsker har gjort arbeidet med transkribering og analysering alene. Derimot er dette arbeidet gjort grundig i flere omganger, noe som kan gagne validiteten. I dette tilfellet ble materialet transkribert ved å skrive ut intervjuet ordrett i sin helhet, for å deretter gjøre omgjøre det til en mer skriftlig stil ved å kutte bort eksempelvis gjentakelser. Dette kan tenkes å være en fordel i den endelige rapporten, så lenge informantenes utsagn ikke blir omformulert eller endret. Videre er det i analysen blitt brukt flere direkte sitater fra mine informanter, som kan ha bidratt til å ivareta meningsinnholdet i mest mulig opprinnelig form. I et forsøk på å skille egne fortolkninger og informantenes utsagn kan undersøkelsens validitet styrkes. Med koding og kategorisering ble det funnet kjernen i det mine informanter faktisk formidlet. I den sammenheng var det nødvendig å være objektiv, i den forstand at jeg som forsker så bort fra egne forventninger om hva undersøkelsen ville vise.

4.5.3 Generaliserbarhet

Ekstern validitet omhandler undersøkelsens overføringsverdi til andre utvalg (Brottveit, 2018, s. 143). Det angår et spørsmål om resultatene også kan være gyldig for andre kontekster og situasjoner. Altså hvorvidt funnene kan anses å være generaliserbare (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 289). I denne undersøkelsen er det samlet inn data fra fem informanter. Dette er et begrenset utvalg som sannsynligvis ikke vil muliggjøre generelle konklusjoner. Likevel kan det tenkes at forskningsprosjektet kan gi et innblikk i hvordan barnehagelærere kan bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen, og med det ha en viss overføringsverdi til lignende situasjoner og kontekster. Å ta hensyn til faktorer som informanternes stillingstype, arbeidssted og geografisk område kan være sentralt i vurderingen av undersøkelsens overføringsverdi (Brottveit, 2018, s. 88). Mine informanter kommer fra et begrenset geografisk område, noe som kan være en svakhet i forhold til overføringsverdi til andre steder. Imidlertid arbeider mine informanter i ulike barnehager, som vil si at både basebarnehager og avdelingsbarnehager, så vel som private barnehager og kommunale barnehager er representert i undersøkelsen. Utvalget har samme grunnutdanning, men arbeider i forskjellige stillingstitler som daglig leder og pedagogisk leder.

5 Resultater

I denne delen legges det frem resultater fra forskningsintervjuer med fem barnehagelærere. Resultatene deles inn i følgende fire kategorier: «Kjennetegn ved innagerende atferd», «Utfordringer i møte med innagerende atferd», «Bakenforliggende faktorer til innagerende atferd» og «Å fremme psykisk helse hos barn med innagerende atferd».

5.1 Kjennetegn ved innagerende atferd

Stille, tilbaketrekning, engstelse og utrygghet er ord som går igjen i mine informanters beskrivelse av innagerende atferd. Et kjennetegn som flere av dem bringer frem, er at barn med innagerende atferd kan lukke seg i forhold til omverdenen. Maria uttrykker: «Man kan se på barnet at det blir lei seg, men det gjør alt det kan for å skjule det og holde tilbake tårene. En tør på en måte ikke å slippe følelsene ut». Else formulerer det slik: «Barnet vender følelser, tanker og erfaringer innover mot seg selv. Det er ikke armer og bein, men kanskje fullt kaos på innsiden».

Maria og Sofie forteller at innagerende atferd kan være en motsetning til utagerende atferd, om dette sier Sofie: «Istedenfor for at noen barn får den utagerende atferden som vi ofte ser, så er det noen som får det andre veien». Imidlertid er Sofie klar på at noen barn kan være mer stille enn andre uten at det bikker over til å bli et problem. Maria snakker om barns personlighet, som kan gjøre at noen barn er mer stille enn andre. På spørsmål om når innagerende atferd blir et problem, svarer Sofie: «Jeg tenker at det går litt på hva de trives med, om de har det bra. Man kan aldri vite sikkert hvordan de har det inni seg, men om de gir uttrykk for at de trives». På samme spørsmål forteller Else på at den innagerende atferden må vise seg over en viss periode før det blir problematisk, det er ikke nok med en dag.

Uttalelser fra samtlige informanter viser en forståelse av at innagerende atferd kan være problematisk. Randi ser på innagerende atferd som den vanskeligste atferden for barnet å inneha, og beskriver ut fra egen erfaring:

«Det kan ofte være i form av at de nesten straffer seg selv litt. Vi har et barn som var stille og virket usikker. Som i tillegg gjennom en hel dag ikke spiste, drakk eller gikk på do. Til slutt når det nærmet seg hentetid, kunne barnet nesten ikke bevege seg, og hadde egentlig veldig vondt. Jeg tenker både av sult, manglende væskeinntak og

manglende toalettbesøk. Det ble ganske krevende for barnet å ha det slik i barnehagehverdagen. Så det er en tydelig form som jeg tenker er innagerende atferd. Barnet tar det innover på seg selv, og ikke på andre».

Randi forteller at barn som viser innagerende atferd ofte kan befinne seg på sidelinjen av leken eller aktiviteten som foregår i barnehagehverdagen. Barnet som hun beskriver i eksempelet over, virker tilbaketrukket i lek og aktivitet. Hun forteller at barnet ofte er å finne på en huske eller i sandkassen i uteleken. Også Kine nevner sandkassen som et sted barn som viser innagerende atferd raskt kan trekke til. Hun opplever også at de ønsker å sitte for seg selv å perle, og generelt sett velger lite leking. Om dette sier hun: «Når du ikke kaster deg med i lek, så faller du litt tilbake». Videre erfarer Kine at barn som viser innagerende atferd kan innta bestemte roller i lek, for eksempel som katt som sitter under et tre og gjemmer seg. Hun tenker at dette byr på lite utvikling i leken. Maria erfarer at barn som viser innagerende atferd lett kan bli kontrollert i leken. Med det mener hun at de fort kan gi etter, i situasjoner hvor de egentlig burde stått i mot.

Samtlige informanter enes om at innagerende atferd kan gå utover barns utvikling og læring. Else er opptatt av at læring skjer i møte med andre. Dermed kan barn som trekker seg bort fra disse møtene, miste mye viktig læring. Kine sier at hun tror disse barna kan ha vanskeligheter med å konsentrere seg i ulike situasjoner i løpet av barnehagehverdagen. Maria sier at dette kan komme av et «et tankekjør innvendig», som kan ta energi og krefter fra barnet. Dette er også noe som kommer frem under intervjuet med Else, som stiller spørsmål ved deres mentale tilstedeværelse:

«Det kan virke som barn med innagerende atferd følger godt med, fordi de vanligvis sitter fint på plassen sin i eksempelvis planlagte læringssituasjoner. Imidlertid kan barnet være opptatt med å dvele rundt sine egne følelser, noe som gjør at de ikke klarer å ta innover seg den dialogen som foregår rundt».

Sofie forteller at barns tilbaketrekning kan gå utover deltakelse i det pedagogiske opplegget, så vel som uformelle situasjoner som kan oppstå spontant i løpet av dagen. Kine refererer til førskolegruppen på sin avdeling, hvor hun erfarer at barn som viser innagerende atferd kan fungere godt i oppgaver som innebærer selvstendig arbeid, eksempelvis tegning eller skriving. Imidlertid kan de ha vanskeligheter når det kommer til å rekke opp hånda og svare på diverse

spørsmål i plenum. Videre forteller Sofie om egne erfaringer som tilsier at barn med innagerende atferd kan ha vanskeligheter med å spørre om hjelp i ulike situasjoner i hverdagen, hun utdyper:

«Noen av de kan være så tilbaketrukket at de ikke våger å spørre om hjelp hvis de trenger det, både når vi har opplegg og aktiviteter, men også så enkelt som å smøre på brødskiven sin eller kle seg. Da er det viktig at vi som voksne ser dem, for at de skal få den hjelpen de trenger. Og hvis vi ikke alltid klarer det, kan det gå utover læringen deres».

Randi formidler at barn som viser innagerende atferd i stor grad kan være observatører, og på den måte få med seg mye av det som skjer i barnehagehverdagen. Hun legger større vekt på vanskeligheter på det sosiale området, og sier:

«Jeg tror det handler litt mer om dette med sosiale relasjoner med andre. Der tror jeg de har et veldig svakt punkt (...) Det andre ligger på siden der også, men jeg tenker at man må inn i forhold til relasjoner. Det er der man må inn å jobbe først, for å få enda mer av det andre. Det er liksom der nøkkelen ligger».

Sosiale relasjoner står også i fokus hos mine andre informanter. Om dette sier Else: «Atferden kan frarøve dem sosiale erfaringer (...) Det er noe som henger med, og preger dem i samspill med andre». En utfordring kan være hvordan barn som viser innagerende atferd oppfattes av andre. Sofie forteller at både barn og voksne i barnehagen kan oppleve det som vanskelig å komme i kontakt med det innagerende barnet, fordi det kan være mangel på respons. Maria har en tanke om at det kan oppfattes som en avvisning, som kan føre til at andre tar avstand. I den sammenheng uttrykker Else at barn med innagerende atferd kan bli valgt bort, fordi andre kan se på dem som lite attraktive lekekamerater. Kine formidler noe av det samme, men i retning av at det kan være det innagerende barnet som velger ut få barn å leke med. Hun sier: «Jeg ser det er litt slik at de velger seg én å være sammen med, og hvis den ene ikke er der, så vil du ikke prøve å være sammen med andre heller. Da er du lite med andre, som kan gå utover utvikling på det sosiale området».

5.2 utfordringer i møte med innagerende atferd

Flere av mine informanter har en tanke om at det krever mye av den voksne for å komme inn på barn som viser innagerende atferd. Maria ser på dette som den største utfordringen i møte med stille og tilbaketrukket barn. Også i intervju med andre informanter kommer dette til uttrykk. Else forteller:

«Det kan være utfordrende for de ansatte og noen ganger ta innover seg de barna som er stille, for de byr gjerne ikke like mye på seg selv. Da krever det mer av deg i relasjonen, enn med de som kommer løpende for å vise hva de har tegnet, og sitter på fanget, og slike ting».

Kine formidler at det kan være utfordrende å gi oppmerksomhet til barn som ikke krever det, hun sier: «Det er jo gjerne litt vanskelig når de ikke sier noe. Da er det jo ofte de som har mye å fortelle som får oppmerksomheten». Randi erfarer at de denne barnegruppen kan bli stemplet som «de stille barna». Om dette sier hun: «Det kan virke som barn med innagerende atferd ikke krever deg som voksen – de bare er der».

Flere informanter formidler at det kan ta lang tid å komme inn på barn som viser innagerende atferd. Randi mener at utålmodige voksne er de verste barn med innagerende atferdsuttrykk kan møte på. Samtidig snakker flere av mine informanter om en travel barnehagehverdag, hvor tiden ikke alltid strekker til. Else utdyper:

«Som ansatt i barnehagen kan man kanskje bli litt utålmodig. Det kan være krevende å ta seg den tiden det tar for å komme innpå barnet, og bli godt kjent med det. Om et barn endelig åpner seg litt opp, så foregår det noe på naborommet, så kjenner du ‘æærh, jeg skulle vært her’»

Også Kine peker på noen av de samme utfordringene i barnehagehverdagen, som kan gå utover oppfølgingen av det enkelte barn, hun forteller:

«Ja, det er tiden. Slik som vi har det nå med 3 voksne og 18 barn. Hadde alt alltid gått greit, så kunne vi brukt litt mer tid på dem også. Men det er alltid en eller annen som utfordrer deg, som trenger litt ekstra. I tillegg er det så mange andre ting også, det er så

mange krav. Alt som står i rammeplanen, alt du som voksen står ansvarlig for i barnehagen. Det er mye».

Det kommer frem under flere intervju at barn som viser innagerende atferd kan bli «usynlige» i barnehagehverdagen. Kine og Maria formidler at det kan være fort gjort å «glemme» disse barna. Samtlige av mine informanter erfarer at utagerende atferd vanligvis er det som tar størst plass i barnehagehverdagen. Sofie uttrykker: «Vi har jo erfaring med at i en travel hverdag der man gjerne har en del av de barna som heller utagerer – så kan de innagerende barna fort bli oversett». Randi tror at dette kan være fordi barn som utagerer er tydeligere å legge merke til, i forhold til barn som innagerer. Om dette sier hun: «Mye på grunn av at den innagerende atferden kan være litt skjult i starten, man må kjenne barnet godt for å oppdage at her er noe som ikke skal være». Videre forteller Kine at: «Hvis du er i en situasjon hvor du har tenkt at du nå skal ta deg av et stille og rolig barn. Hvis du da er alene ute, også er det noen som slår hverandre. Da må du liksom ta det. Det er jo ofte det som skjer».

5.3 Bakenforliggende årsaker til innagerende atferd

Når det gjelder bakenforliggende årsaker til innagerende atferd formidler de fleste av mine informanter at dette er noe som er sammensatt og komplekst. Av den grunn uttrykker flere en tanke om at det kan være vanskelig å oppdage hva som ligger bak innagerende atferdsuttrykk. Likevel ser samtlige viktigheten av å forsøke å se bak atferden til barnet. Maria uttaler: «Vi må prøve å finne ut hva som gjør at barnet trekker seg bort. Hvorfor er det slik at barnet gjør alt for å holde igjen tårene når det er lei seg». Else sier at hun tror det kan være viktig å grave i hva barns ulike følelser kan komme av. Sofie er opptatt av at man må ha et bevisst forhold til at barn som viser innagerende atferd kan «slite med sine ting». I den sammenheng viser Maria bevissthet rundt barns egen opplevelsesverden, og forteller: «Ikke legg ord i munnen på dem. Vi kan jo se det fra en side, men fra barnets side er det kanskje noe helt annet som ligger der».

Mine informanter er opptatt av miljømessige faktorer når de beskriver hva som kan ligge bak barns innagerende atferd. Om dette sier Else: «Barn lar seg prege mye av det miljøet de er i. Det gjelder både hjemme og i barnehagen. Måten voksne møter barn på, vil være med på å forme dem videre i livet». Randi uttrykker flere ganger i løpet av intervjuet at: «Det ikke er barnet det er noe i veien med».

På spørsmål om hva innagerende atferd kan komme av, svarer Kine at det kan komme av at barnet har det vanskelig på en eller annen måte. Randi formidler at dette kan ha med utrygghet å gjøre, noe hun utdyper med følgende utsagn:

«Jeg tror det er veldig stor utrygghet overfor omverdenen og andre mennesker rundt dem – det ligger i bunn. Trygghet først og fremst. Jeg tror det er noe av det viktigste på alle vis, og spesielt for barn med innagerende atferd – noen må se dem!».

Generelt sett legger Else vekt på dårlige erfaringer i møte med voksne, og eksemplifiserer dette med tilfeller hvor barns følelser ikke blir tatt på alvor. Kine og Maria forteller at innagerende atferdsuttrykk kan komme som følge av at barn har en vanskelig hjemmesituasjon. Maria uttyper dette noe mer, og sier at det kan ha noe med hvordan de er vant til å bli «sett» hjemme. Av noen informanter blir omsorgssvikt og overgrep nevnt som en mulig bakenforliggende årsak til barns innagerende atferd. Sofie forteller at barn som blir utsatt for dette kan ha mye å tenke på, og av den grunn bli innesluttet. Else viser også bevissthet rundt denne faktoren, men sier: «Jeg tror ikke du må oppleve omsorgssvikt for å ha innagerende atferd liksom». Sofie ser viktigheten av å være bevisst på ulike faktorer som kan ligge bak, også ulike former for omsorgssvikt. Hun sier: «Kanskje klarer vi å fange det opp, kanskje ikke. Men om vi er bevisst og har kunnskapen, så er det større sjanse for at vi klarer det, enn hvis ikke».

Sofie snakker om dårlige erfaringer i barnehagesammenheng, og fremhever mobbing, negative kommentarer og vanskeligheter med å komme inn i lek. Også Randi tar for seg uheldige situasjoner i barnehagehverdagen som kan krenke barnet på ulike måter, dette kan innebære at barnet blir overkjørt eller snakket nedlatende til. Det er de voksne sitt ansvar for å legge til rette for et trygt barnehagemiljø, og hindre at slike ting skjer.

5.4 Å fremme psykisk helse hos barn med innagerende atferd

Mine informanter forteller at psykisk helse handler om hvordan man som menneske har det innvendig, på godt og vondt. Ifølge Kine handler dette om følelser. Else er opptatt av at dette er en subjektiv opplevelse hos hver enkelt, og utdyper: «Det handler om hvilken opplevelse du har av hvordan du har det – ikke hvordan andre ser at du har det». Videre uttrykker Randi

en tanke om at psykisk helse er noe man må jobbe med fra et tidlig tidspunkt i barns liv, og sier: «Det handler litt om hvem du er på vei til å bli».

Når mine informanter snakker om psykisk helse fokuseres det på hva en god psykisk helse kan innebære. Om dette sier Sofie: «Hvis vi har en god psykisk helse så går det på at vi trives, har det bra med oss selv, har troen på at vi er verdt noe – føler at en har sin plass i barnehagen rett og slett». Else trekker frem mestring og glede som sentrale følelser ved god psykisk helse.

At barnehagen skal ha en helsefremmende funksjon i barns liv anses som viktig hos samtlige informanter. Randi uttrykker: «Uavhengig av hvordan barn har det hjemme, så skal de ha det bra i barnehagen. Jeg tenker at det er en rettighet barn har i dag». Videre har Else en tanke om at barnehagen kan fungere som en beskyttelsesfaktor for barn som kommer fra en vanskelig hjemmesituasjon, om dette sier hun: «Jeg tror barnehagen kan være en beskyttelsesfaktor for de barna som kommer fra hjem der det ikke er så bra. Så har vi jo selvfølgelig meldeplikt og alt dette her, men bare det at vi er en god barnehage, så kan det være beskyttende for barnet».

En forutsetning for å fremme psykisk helse hos barn, kan være at barnehagen har god kvalitet. Om dette sier Else:

«Vi er så heldige som har barna i denne gullalderen. Der vi kan gi dem verktøy og måter å handle på, som de har med seg resten av livet. Da er det viktig at det er kvalitet på tiden de er i barnehagen – at vi faktisk gjør den jobben vi har valgt».

Når det gjelder kvalitet i barnehagen, uttaler Randi: «Det er oss voksne som er nøkkelen. Det kan se så fint ut som det bare vil, men det handler først og fremst om de voksne – og relasjonen de voksne har til barn, for å skape god kvalitet». Også andre informanter formidler at gode relasjoner bør være grunnleggende i alt man gjør i barnehagen. Else forteller om hva som bør ligge til grunn for at relasjonene i barnehagen skal være av høy kvalitet. Hun sier:

«Jeg tenker at god kvalitet i barnehagen er at alle i hele personalet har kunnskap om tilknytningsteori. Og kunnskap om trygg tilknytning. Hvordan vi kan skape gode relasjoner. Også organisering som gjør at det er rom for at de voksne kan være tilstede, at man ikke alltid må løpe og hente ting, men at vi faktisk kan være på gulvet og i leken – og i relasjoner med barna».

Det rettes stor oppmerksomhet mot voksenrollen i møte med barn som viser innagerende atferd. Randi uttaler: «Den voksne må alltid være tilstede, ikke bare innimellom». Else har samme oppfatning, og forteller: «Det hjelper ikke at du som voksen føler du går «all inn» i relasjonen en dag, og neste dag så har du ikke tid. Du må investere jevnt over». Med utgangspunkt i uttalelser fra noen av mine informanter kan det virke som at dette i realiteten kan være lettere sagt enn gjort. Sofie utdyper: «Når man tenker gjennom det så ser det så lett ut på papiret. Noen dager får du det til, mens andre dager får du det ikke til. Men det går jo på å vise at du er der. I en travel hverdag, finn de tidene du har mulighet til å sette deg ned».

God omsorg blir av Maria og Kine nevnt som sentralt i arbeidet med å fremme psykisk helse. Ifølge Maria kan dette handle om å ivareta hvert enkelt barn ut fra deres individuelle behov. Videre forteller Maria at: «Selv om barnet kanskje vil sitte i et hjørne eller være alene, så må barnet vite at vi ser det». Som Else uttaler kan det dreie seg om å: «Møte dem der de er». Kine har en tanke om at man som barnehagelærer må bruke tid på å bli kjent med barnet. I den sammenheng sier hun at man må vise genuin interesse og være nysgjerrig på barnet, hun utdyper: «Du må tone deg inn på hvordan barnet er, finne ut hva det er interessert i – og sørge for at de blir møtt med en anerkjennende væremåte. Det blir feil å presse dem til å være med på ting som de ikke vil, da får de ikke bekreftelse for den de er». Randi deler samme synspunkt, og utdyper: «Jeg tenker at disse barna ikke må tvinges til noe før de eventuelt er klar for det. Man må støtte og forstå – og prøve å bygge de ut ifra deres følelser og der de er selv».

På spørsmål om hvordan man som voksen kan være en støtte i barns håndtering av negative følelser formidler flere av mine informanter at forståelse og bekreftelse er vesentlig. Else og Sofie forklarer at dette kan hjelpe barn til å finne strategier til å håndtere ulike følelser. Videre forteller Else og Kine at det i dette arbeidet kan være hensiktsmessig å sette ord på barns følelser. Som Kine uttrykker kan det handle om å si til barnet «jeg forstår at du er lei deg» eller «ja, nå ble du lei deg». Maria er opptatt av at barnet selv bør få sette ord på det de opplever, i fare for at man som voksen kan legge ord i munnen på dem. En annen tilnærming i møte med barns negative følelser kan ifølge Else og Sofie dreie seg om å være i følelsen sammen med barnet. Om dette uttrykker Sofie: «Er du lei deg, er det lov å gråte. Kom til oss, så kan vi hjelpe å løse det som er vanskelig». Else utdyper dette noe mer, og sier: «Jeg tror at man noen ganger bare må være i følelsen med barnet. Hvis de er lei seg, at de får komme og

sitte på fanget og gråte seg ferdig. At du som voksen ikke skal rushe videre og prøve å avlede, men lære dem å være i følelsen – og at det er helt greit». Også Kine ser betydningen av forståelse og bekreftelse i møte med barns følelser, men forteller samtidig at det kan være nødvendig å hjelpe barnet med å komme seg videre, hun uttaler: «Du må ikke grave deg ned i det heller, men «nå skal jeg hjelpe å komme videre» - finne løsninger for barnet».

I arbeid med å bygge en positiv voksen-barn-relasjon uttrykker noen av mine informanter at det kan være hensiktsmessig å bruke alenetid med barn som viser innagerende atferd. Sofie forteller: «For barnet det gjelder, er det kanskje lettere å åpne seg opp dersom du for eksempel tar det med for å lage mat». Også Else mener det kan være hensiktsmessig at barnet får bruke tid en til en med en voksen, hun forklarer dette ved å bruke betegnelsen «banking time». Med dette mener hun: «Rett og slett fyller på i banken med positive opplevelser, slik at du har litt å gå på til de dagene det blir vanskelig».

Bevissthet er et ord som går igjen på flere punkter i intervju med samtlige informanter. På ulike måter uttrykker de at det er viktig å være bevisst seg selv i relasjoner med barn. Else setter ord på det på følgende måte: «Jeg tror det handler om å være bevisst på din egen rolle i relasjonen. At du klarer å ta innover deg at dine egne handlinger virker inn på barnet – og at det igjen virker inn på relasjonen dere imellom». Randi ser betydningen av bevisste voksne i arbeidet med å skape trygghet i relasjonen, hun sier: «Heldigvis når vi er så bevisste, så klarer vi ofte på mange områder å jobbe veldig godt med å trygge barn – for det er jo det det handler om i utgangspunktet». Hun viser igjen til sin egen erfaring om det innagerende barnet som hadde vanskeligheter med måltid, væskeinntak og toalettbesøk. I dette tilfellet mener hun de er på vei i riktig retning, og forteller:

«Etter hvert som de voksne kjenner barnet, så går det lettere. Nå er det spesielt en voksen som kan følge barnet ved toalettbesøk, men vi ser at barnet nå er såpass trygt at det også kan gå på do med andre voksne ved fravær av den ene voksne. Å spise fungerer også bedre nå, vi fant nøkkelen til at det har sin egen matboks, så legger vi mat i matboksen til barnet. Så det har hele tiden vært små steg»

Sofie har en tanke om at negative relasjoner kan komme som følge av manglende bevissthet hos den voksne. Randi adresserer denne utfordringen, og eksemplifiserer det med utgangspunkt i utdanningsnivå. Hun sier:

«Vi har av og til ufaglærte ansatte som ikke er så godt inne i teorien, som kanskje driver og tenker «slik har jeg jo alltid gjort det», «slikt er det greit å gjøre det» - det er ikke alltid det. Man skal vite hvordan man gjør de tingene, og det skal ofte være en begrunnelse bak».

Også Kine trekker frem assistenter som en gruppe som ved noen tilfeller kan ha manglende bevissthet i møte med barn som viser innagerende atferd. Hun forteller ut fra egne erfaringer:

«Det som ofte blir gjort hvis du ikke er oppmerksom på det, er at du går og holder dem i hånda når dere er ute. Jeg ser det hvertfall på noen assistenter, som da tror at de viser mye omsorg. Vi hadde et barn her for noen år siden, og det gikk ikke så bra med henne det første halvåret på skolen. Det var sikkert så stor overgang fra barnehagen hvor hun alltid hadde en voksen å holde i hånden, men ikke løftet henne frem på en måte».

En autoritativ voksenstil kommer eksplisitt til uttrykk hos flere informanter, mer implisitt kan også andre uttalelser kan plasseres innenfor det autoritative perspektivet. Det vises enighet i at denne voksenstilen kombinerer varme og sensitivitet, med kontroll og forventninger som kan komme barnet til gode. Alle mine informanter viser en forståelse av at trygghet og positive voksen-barn-relasjoner må ligge til grunn i arbeid med barn som viser innagerende atferd. Samtidig uttrykker Kine at det også kan være viktig å få dem ut i leken med andre barn. Dette er også noe som Randi er opptatt av, hun sier: «Du må skjønne og forstå, men også sette små krav. For det er jo til barnets beste det handler om».

For å få barn som viser innagerende atferd ut i lek og fellesskap i barnehagen, formidler flere informanter at dette krever deltakende og støttende voksne. Om dette sier Maria: «Hvis du har en god relasjon med det barnet, da blir du deres trygge base som er der sammen med barnet – er tilstede». Videre uttrykker Else: «Jeg tror det er viktig å være tett på over lenger tid, slik at en kan være i forkant hvis man ser at det blir vanskelig for barnet. At man er der og prøver å holde leken i gang over tid». Randi ser viktigheten av deltakende og støttende voksne når det gjelder å skape trygghet, hun formidler:

«Vi må hindre at andre uheldige situasjoner oppstår, at barnet blir overkjørt eller snakket nedlatende til. Vi må passe på at det ikke skjer slike krenkelser. Det er den

voksne sitt ansvar, og den voksne må være der med hele seg – for å skape de gode situasjonene, og for å få til et godt samspill som igjen skaper trygghet».

Randi trekker frem lovendringen som trådte i kraft fra januar 2021, som skal sikre barn et godt psykososialt miljø i barnehagen. Hun ser viktigheten av denne lovendringen når det gjelder ansvaret man som voksen har i arbeid med barn.

Lekegrupper er noe som blir nevnt av flere informanter under intervjuene. Else sier: «Det handler om å skape rom for små grupper, for et barn med innagerende atferd er det ikke enkelt å skulle gi alt av seg selv i en gruppe på seks barn. Da må du gjerne begynne med ett barn som du har sett litt begynnende relasjon på, og bygge videre på det». Sofie legger vekt på at det kan være nødvendig å sjekke opp i hvem barnet ønsker å være sammen med, så vel som å tenke på hvem barnet kan fungere sammen med. På avdelingen til Kine lages det rom for at det innagerende barnet til tider kan få gå inn å leke med en venn. Hun sier: «Vi bruker å ta inn små grupper. Helst bare en og en sammen, ellers er det fort gjort at det barnet som er stille, blir utenfor igjen». Sofie har også en tanke om at dette er et bra sted å starte, og at man eventuelt kan ta inn flere barn etter hvert.

Flere av mine informanter forteller at det kan være fordelaktig å bruke barnets styrker og interesser som inngangsport i det som kan oppleves vanskelig for barnet. Sofie formidler at man bør ta utgangspunkt i det barnet er god på, mens Maria uttrykker at man må løfte opp alt det positive. Else snakker om dette når det gjelder å støtte barnet i samspill med andre barn. Hun sier: «Jeg tror det handler litt om å «hype opp», finne noe som det barnet som viser innagerende atferd liker veldig godt, som det gjerne er litt god på. Vise det litt frem, og at barnet skal få eie leken litt». Også Sofie og Kine er opptatt av at andre skal få et godt inntrykk av barnet. Sofie utdyper: «Snakk varmt om barnet foran andre – at det er et barn som har mye godt i seg, slik at andre kan få øynene opp og få et godt inntrykk av barnet».

6 Drøfting

I denne delen drøftes oppgavens problemstilling, som er «Hvordan kan barnehagelærere bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen?». Jeg vil drøfte undersøkelsens hovedfunn i lys av teori og forskning, med en inndeling som tar utgangspunkt i oppgavens tre forskningsspørsmål: «Hva kjennetegner innagerende atferd i barnehagen?», «Hvordan kan en barnehagelærer se bak barns innagerende atferd?» og «Hvordan kan en barnehagelærer arbeide helsefremmende i møte med barn som viser innagerende atferd?».

6.1 Hva kjennetegner innagerende atferd i barnehagen?

Dette drøftingsspørsmålet omhandler *hva* innagerende atferd er. Resultater viser at mine informanter har en tilnærmet lik forståelse av betegnelsen innagerende atferd. Det kommer frem at innagerende atferd er en væremåte hvor følelser, tanker og erfaringer blir vendt innover. Det kan dreie seg om barn som ikke slipper sine følelser ut, men heller lukker seg i forhold til omverdenen. Disse beskrivelsene er i tråd med Lund (2012a, s. 27) sin definisjon som går ut på at følelser, tanker og opplevelser holdes og vendes innover mot en selv. Tilbaketreking, stillhet, utrygghet og engstelse er innagerende atferdstrekk som eksplisitt kommer til uttrykk i mine funn. Mer implisitt kommer det frem at barn som viser innagerende atferd kan fremstå som sjenert, passiv og avvisende. Dette er skildringer som samsvarer med kjennetegn som fremkommer i teorigrunnet for oppgaven (Lund, 2012a; Sæteren, 2019; Nyborg og Mjelve, 2017, s. 182).

Et perspektiv som blir fremhevet i mine funn er at barn kan være stille uten at det er et problem. Dette er noe som Sofie viser bevissthet rundt, samtidig kan også Maria være inne på dette når hun snakker om forskjeller i barns personlighet. Man kommer ikke utenom ulike personligheter som gjør at noen barn kan være mer innadvendt og tilbaketrasket enn andre (Ogden, 2015, s. 167), dermed er det ikke nødvendigvis slik at alle barn som fremstår som sjenert og stille har innagerende atferdsvansker (Lund, 2012a, s. 26). Dette kan vise at det finnes mange nyanser av hva det vil si å være sjenert, tilbaketrasket, innadvendt og stille. I den sammenheng kan det være nødvendig å stille spørsmål om når innagerende atferd blir et problem. Else har en tanke om at atferden må vise seg over en viss periode, noe som kan være et viktig poeng ettersom innagerende atferd fra tid til annen kan forekomme hos de fleste barn (Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2016, s. 72). Sofie legger vekt på at innagerende atferd

først kan anses som en atferdsvanske når det er et tegn på at barnet ikke har det bra. Det kommer klart til uttrykk i mine funn at dette kan omhandle barn som av ulike grunner har det vanskelig (Lund, 2012a, s. 26), og strekker seg utover det som kan anses som «normalt» fordi det kan være forstyrrende i barns hverdag (Flaten, 2019, s. 46). I tråd med Nordahl et. al (2005) sin definisjon av atferdsvansker, skriver Lund (2012a, s. 25) at innagerende atferd kan anses som en atferdsvanske dersom det hemmer utvikling, læring og sosiale relasjoner med andre. Maria og Sofie omtaler innagerende atferd som en motsetning til utagerende atferd. Det kan være antydninger til dette også i uttalelser hos andre informanter, fordi innagerende og utagerende atferd blir sammenlignet opp til flere ganger i løpet av samtlige intervju. Lund (2012a, s. 25) understreker at innagerende atferd kan være en atferdsvanske på lik linje som utagerende atferd. Trolig kan forskjellen mellom disse formene for atferdsvansker ligge i måten følelser, tanker og erfaringer kommuniseres ut til omgivelsene på.

Med bakgrunn i forskning hevder Flaten (2019, s. 33) at omfanget av barn som sliter med innagerende atferd kan være minst like stort som ved utagerende atferdsproblematikk. Nyere forskning kan derimot gi et annet bilde av dette, da Drugli og Stensen (2019) sin undersøkelse består av funn som kan tyde på at eksternaliserte vansker er mer utbredt blant norske barnehagebarn. Imidlertid tas det høyde for at internaliserte vansker er mindre synlig i omgivelsene, som kan ha ført til at dette ikke har blitt fanget opp i samme grad. Randi har et synspunkt om at utagerende atferd vanligvis vil være lettere å legge merke til, men hennes beskrivelse av innagerende atferd som «den vanskeligste atferden for barnet å inneha» kan synliggjøre et paradoks. I faglitteraturen blir det skrevet om at innagerende atferd har fått lite oppmerksomhet gjennom tidene (Lund, 2012a; Befring og Duesund, 2012; Ogden, 2015; Sæteren, 2019), noe som ser ut til å stemme overens med mine informanternes erfaringer fra praksisfeltet. Med relativt lite oppmerksomhet rettet mot stille, tilbaketrukket og engstelige barn i barnehagen, kan det trolig medføre konsekvenser for i hvilken utstrekning det blir avdekket. Bevisstheten som samtlige informanter viser rundt hvordan innagerende atferd kan komme til uttrykk i omgivelsene, kan likevel være et godt utgangspunkt for å kunne oppdage barn med denne type utfordringer.

Mine informanter kommer med en rekke innspill på hvordan innagerende atferd kan gå utover barns fungering i barnehagen. Flere av dem deler en oppfatning av at det emosjonelle aspektet kan være forstyrrende i barns hverdag. Kine formidler at barn med innagerende atferd kan ha vanskeligheter med å konsentrere seg. Else forklarer det som et «kaos på innsiden», mens

Maria snakker om et «tankekjør innvendig». Dette kan medføre at barn ikke klarer å ta innover seg det som skjer i omgivelsene. Også Lund (2012a) og Flaten (2019) skriver at emosjonelle utfordringer kan ta konsentrasjonen bort fra det som foregår i barnehagen. Drugli (2018a, s. 68) trekker paralleller til hvordan emosjonell kompetanse kan ha sammenheng med barns fungering på sosialt og kognitivt utviklingsområde. Det kan bety at dersom barn ikke har hensiktsmessige måter å håndtere sine tanker, følelser og erfaringer på, kan det komme til syne i deres atferd og gjøre det utfordrende å delta i sosial samhandling, lek og læringsprosesser i barnehagen. Derimot har Randi en tanke om at barn som viser innagerende atferd i barnehagen kan opptre som observatører, og av den grunn få med seg mye av det som foregår rundt dem. Det kan være en mulighet for at dette heller bør anses som beskrivelse på innadvendt personlighet (Ogden, 2015, s. 167), snarere enn emosjonelle utfordringer som slår seg ut i en innagerende atferd (Lund, 2012a, s. 26). På sin side viser Else bevisst på at det tilsynelatende kan virke som barn med innagerende atferd følger godt med i hverdagen, men at det i realiteten ikke alltid er slik. Altså kan barn som viser innagerende atferd være fraværende mentalt sett, samtidig som de også kan trekke seg fysisk bort fra det sosiale liv i barnehagen.

Når det gjelder lek som kan anses som viktige læring- og samhandlingsprosesser i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017), understreker Kibsgaard (2018, s. 361) at noen barn kan ha vanskeligheter med å våge seg inn i samspill med jevnaldrende. På sin side hevder Sæteren (2019, s. 29) imidlertid at yngre barn med innagerende atferdstrekk kan fungere forholdsvis fint i lek med andre barn. Nyere forskning kan se ut til å være bekreftende i en slik nyansering, ettersom funn viser antydninger til at den øvre aldersgruppen i barnehagen kan vise en større grad av tilbaketrekning, i forskjell til de yngste barna (Drugli og Stensen, 2019). Det er uklart hvilken aldersgruppe som er i tankene til mine informanter, men med bakgrunn i deres uttalelser kan det se ut til at barn som viser innagerende atferd kan delta i lek. Resultater viser imidlertid at dette kan utspringe seg i lekemønstre som trolig ikke er optimale for barnets utvikling. Kine snakker om at rollene som inntas kan by på lite utvikling i leken, mens Maria viser til at barns selvhevdelse kan bli en utfordring i lek med andre barn. Dette kan ses i sammenheng med Flaten (2019, s. 143) sitt synspunkt som går ut på at lekemønstre hos barn som viser innagerende atferd kan være preget av å bli ledet og «henge med». Det er ikke bare lek som kan by på utfordringer for barn med innagerende atferd, men også andre situasjoner som innebærer samhandling med andre. Konkrete eksempler kan være å rekke opp hånda, svare på spørsmål eller spørre om hjelp. Kine snakker om dette i forbindelse med

førskolegruppe, mens Sofie erfarer at dette er utfordringer som også kan komme til syne i mer dagligdagse situasjoner. Selv om barnehagehverdagen på mange måter kan skille seg fra en klasseromssituasjon, kan nyere forskning som undersøker muntlig aktivitet hos sjenerte elever på skolen, også være relevant når det gjelder muntlig aktivitet i en rekke pedagogiske opplegg, så vel som dagligdagse gjøremål i barnehagen. Situasjoner som dette kan forbindes med engstelse hos barn som viser innagerende atferd (Nyborg et. al, 2020).

Funn viser altså at innagerende atferd kan medføre implikasjoner i formelle læringsaktiviteter og pedagogiske opplegg, så vel som uformelle og dagligdagse situasjoner i barnehagehverdagen. Dette kan forekomme til tross for at barn som viser innagerende atferd kan inneha kognitive og sosiale ferdigheter (Lund, 2012a), utfordringen kan ligge i at det er flere situasjoner i barnehagehverdagen hvor potensial som dette ikke blir tatt i bruk (Sørensen et. al, 2011, s. 44). Kine har en tanke om at barn som viser innagerende atferd kan fungere godt i selvstendig arbeid relatert til førskolegruppe, eller andre lignende opplegg. Til gjengjeld formidler hun at dette kan være barn som velger lite leking, noe som kan føre til at «de faller litt tilbake». Her kan Kine være inne på konsekvenser som kan komme av barns passive væremåte, som sannsynligvis kan dreie seg om at lite stimulering av ulike ferdighetsområder kan føre til at barn etter hvert kan ende opp med å ligge etter i sin utvikling. Else uttrykker eksplisitt at læring skjer i møte med andre, denne forståelsen speiles også i uttalelser fra andre informanter. Derimot viser funn at barn med innagerende atferdsuttrykk kan være å finne alene med perlebrettet, på en huske eller i sandkassen. Det legges vekt på at barn som viser innagerende atferd kan miste læring og sosiale erfaringer som følge av sin tilbaketrekning.

Mine informanter er opptatt av hvordan barn som viser innagerende atferd oppfattes av andre. Dette kan ses i sammenheng med deler av Nordahl et. al (2005) sin definisjon av atferdsproblemer, som tar for seg i hvilken grad atferden bryter med regler, normer og forventninger i omgivelsene. Selv om regelbrudd og normbestridelse kanskje er mest tydelig hos barn som er utagerende i sin atferd, kan væremåten som forbindes med innagerende atferdstrekk være i strid med forventninger i samfunnet. Flaten (2015) hevder at forventninger som generelt sett preger dagens samfunn ikke samsvarer med væremåten til barn som viser innagerende atferd. Ifølge Lund (2012a, s. 19) er dette noe som kan få betydning for andres oppfatninger og tolkninger av barn som viser innagerende atferd. Sofie formidler at innagerende atferd kan oppfattes som mangel på respons, mens Maria mener at det kan tolkes

som en avvisning. Som en konsekvens av slike forståelsesmåter rundt innagerende atferdsproblematikk, kommer Nyborg et. al (2020) i sin forskning frem til at innagerende atferd kan komme til å hindre konstruktivt samarbeid med medelever på skolen, men det kan også tenkes å ha overføringsverdi til en lekpreget barnehage. Det kommer klart til uttrykk i mine funn at det kan være vanskelig for andre å komme i kontakt med barn som viser innagerende atferd. Når det gjelder barn-barn-samspill har Else en tanke om at barn med innagerende atferdsuttrykk kan bli sett på som lite attraktive lekekamerater, og det kan være en mulighet for at dette er barn som dermed kan oppleve å bli utestengt fra lek i barnehagen (Kibsgaard, 2018, s. 361). Det kan dessuten se ut til at barn som svarer med stillhet og trekker seg bort kan oppleves lite attraktivt også for voksne, da flere informanter gir uttrykk for at deres oppmerksomhet har lett for å bli rettet til barn som byr mer på seg selv. Nettopp dette kan synliggjøre hvordan forventningssamfunnet kan komme til å få implikasjoner i voksen-barn-relasjoner, så vel som barn-barn-relasjoner i barnehagen.

6.2 Hvordan kan en barnehagelærer se bak barns innagerende atferd?

Ett av mine funn fra fem barnehagelærere er at de både direkte og indirekte formidler at innagerende atferd kan komme av at barn har det vanskelig. Det samsvarer med det teoretiske grunnlaget for oppgaven, om at innagerende atferd kan være et signal om nettopp dette (Lund, 2012a; Sollesnes, 2018; Sæteren, 2019). I den sammenheng kan det være nødvendig å stille spørsmål om *hvorfor* barnet har det vanskelig. Det kan dreie seg om å undersøke og ta tak i underliggende problemer som barns atferd kan komme av (Hoffman, Cooper og Powell, 2017). Som Maria uttaler kan det handle om å finne ut hva som gjør at barnet trekker seg bort, eller kjemper for å holde igjen tårene når det er lei seg. Mine informanters forklaringer på psykisk helse taler for at dette er et begrep som tar for seg hvordan mennesker har det innvendig, altså følelser som hver enkelt kjenner på. Den negative dimensjonen av begrepet psykisk helse ble imidlertid underkommunisert i mine funn, men kanskje er det nettopp dette innagerende atferd handler om. I faglitteraturen kommer det frem at psykiske plager kan være en mulig bakenforliggende årsak til et barns innagerende atferdsmønster (Ogden, 2015; Drugli og Lekhal, 2018; Sæteren, 2019, s. 21). Drugli og Lekhal (2018, s. 33) beskriver det som en overvekt av negative følelser som kan gå utover barns fungering og trivsel i hverdagen. Med andre ord kan innagerende atferd være ett uttrykk for barns negative følelser på innsiden. Kanskje kan det være negative følelser som gjør at enkelte barn ikke våger eller makter å delta i lek og samhandling i barnehagehverdagen. Dermed må man som

barnehagelærer forsøke å se bak den synlige atferden som uttrykkes, og som Else uttaler kan det være nødvendig å grave i hva barns negative følelser kan komme av.

Kinge (2015, s. 58) fremhever viktigheten av å «se» barnet i sin følelsmessige tilstand. Derimot hevder Hoffman, Cooper og Powell (2017, s. 67) at fokuset ved noen tilfeller heller kan ligge på barnets atferd, noe som kan være uheldig ettersom Nyborg og Mjelve (2017, s. 185) påpeker at det som kommuniseres utad, ikke nødvendigvis er i tråd med hvordan barnet har det inni seg. Når barn lukker seg for omverdenen kan deres tanker og følelser bli lite synlig i omgivelsene, og som flere informanter nærmer seg inn på kan det være utfordrende å oppdage hva som ligger bak atferden som uttrykkes utad. Et spørsmål å stille kan være hvordan den voksne opplever det enkelte barn, som ifølge Lund (2012a, s. 35-36) går på den voksnes sosiale persepsjon. Alle mennesker har sin egen subjektive virkelighet, og noen ganger kan kanskje denne komme i veien for å kunne se bak innagerende atferdsuttrykk hos barn. Det kan bety at tolkninger man gjør seg av barns atferd ikke nødvendigvis samsvarer med barnets opplevelsesverden. Imidlertid legger Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017) vekt på at opplevelsesverdenen til hvert enkelt barn skal møtes med respekt. Else snakker om psykisk helse som en subjektiv følelse hos hver enkelt, og Sofie forteller at man må ha en bevissthet om at dette er barn som kan «slite med sine ting». Maria formidler at man som voksen må forsøke å se det fra barnets side, og ikke la egen opplevelse definere det man ser. Dette er uttalelser som kan tolkes i retning av Hegel's (sitert i Lund, 2012a, s. 103) ideer om hva en anerkjennende væremåte innebærer, hvor det vil være sentralt å sette seg inn i barnets perspektiv.

Ut fra mine informanters uttalelser kommer en relasjonell forståelse til uttrykk i mine funn. Det vil si at atferden oppstår i samspill med omgivelsene (Lund, 2012a; Nyborg og Mjelve, 2017). Randi uttrykker opp til flere ganger i løpet av intervjuet at det ikke er noe i veien med barnet, mens andre informanter formidler at innagerende atferd kan knyttes til diverse faktorer i barns hjem, så vel som barnehagemiljø. Mine informanter ser imidlertid på bakenforliggende årsaker til innagerende atferd som et sammensatt og komplekst område. Dette understrekes av Sollesnes (2018, s. 52) som skriver at det kan finnes ulike årsaker til at barn kan ha det vanskelig.

Som en mulig bakenforliggende årsak trekker flere av mine informanter frem en vanskelig hjemmesituasjon, men hva det vil si er noe de i liten grad utdyper. Maria har en tanke om at

det kan ha noe å gjøre med hvordan barnet er vant til å bli «sett» hjemme. Dette påpekes av Nyborg og Mjelve (2017, s. 183) som skriver at måten barn blir «sett» og møtt på, kan få betydning for atferden som uttrykkes. Videre hevder Johannessen (2020, s. 92) at et samspill med hovedtyngde på sensitivitet i møte med barns behov vil kunne indikere god omsorg i familiesituasjonen. Derimot kan mindre god omsorg knyttes til kontroll eller passivitet i foreldre-barn-relasjoner. Kanskje kan kontroll og passivitet relateres til ulike oppdragelsesstiler i Baumrind's modell (sitert i Roland, 2021). På den ene siden kan 'mindre god' omsorg kjennetegnet av kontroll ses i sammenheng med grenser, krav og forventninger av den negative typen som utøves ved en autoritær oppdragelsesstil. På den andre siden kan 'mindre god' omsorg kjennetegnet av passivitet knyttes til mangel på positive grenser, krav og forventninger hos voksne som er ettergivende i sin oppdragelsesstil. Passivitet kan også være tilfellet på relasjonsaksen i autoritære og forsømmende oppdragelsesstiler, som kjennetegnes av liten grad av sensitivitet i relasjonen. Dermed hevdes det i faglitteraturen at noen oppdragelsesstiler kan være bedre enn andre, hvor autoritativ oppdragelsesstil anses som det beste for barnet (Lund, 2012b; Holland, 2013; Flaten, 2015; Roland, 2021). Det kan se ut til at mine informanter har samme synspunkt, da det kommer klart til uttrykk at de etterstreber å arbeide etter det autoritative perspektivet i barnehagen. Andre voksenstiler blir ikke eksplisitt fremhevet i mine funn, men det kan likevel være rimelig å anta at det finnes variasjoner i hvert enkelt hjem, som kan virke inn på hvordan barn blir ivaretatt av sine foreldre, som ved noen tilfeller vil kunne øke risiko for innagerende atferd (Sæteren, 2019, s. 25).

Utrygghet er ett av ordene som går igjen i mine informanternes beskrivelser av kjennetegn ved innagerende atferd. Randi omtaler dette som en mulig bakenforliggende årsak, og formidler eksplisitt at barns innagerende atferd kan komme som følge av utrygghet overfor omverdenen og andre mennesker. Kanskje kan det også være utrygghet som ligger til grunn i det andre informanter forteller om hva innagerende atferd kan komme av. Else snakker om at innagerende atferd hos barn kan komme av dårlige erfaringer hvor deres følelser ikke blir tatt på alvor. Dersom dette blir et vedvarende problem i foreldre-barn-relasjoner, kan det ses i sammenheng med et utrygt tilknytningsmønster som utvikles i møte med omsorgspersoner som ikke imøtekommer barns behov (Drugli og Lekhal, 2018, s. 93). Selv om det ikke er barnehagelærerens ansvar å vurdere barns tilknytningsmønster (Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2016, s. 97), kan det være nødvendig å inneha kunnskap om dette i arbeidet med å se bak barns ytre atferdstrekk (Drugli, 2018a).

Unnvikende og desorganisert tilknytning er sannsynligvis det som har mest relevans for denne oppgaven ettersom disse tilknytningsmønstrene kan knyttes til innagerende atferdsuttrykk på ulike måter, mens ambivalent tilknytning kan peke mer i retning av en utagerende atferd (Johannessen, 2020). Randi går inn på at det tilsynelatende kan virke som barn med innagerende atferd «bare er der» og ikke krever deg som voksen. Dette kan være i tråd med det Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad (2019, s. 98) skriver om at barn med unnvikende utrygg tilknytning kan fremstå som selvstendig og lite til bry i hverdagen. Imidlertid legger Drugli (2018a, s. 61) og Johannessen (2020, s. 31) vekt på at dette tilknytningsmønsteret kan komme som følge av at barnet er vant til å sitte igjen med negative følelser alene, uten å få støtte fra sine omsorgspersoner til å håndtere det som er vanskelig. Atferden kan være preget av nettopp dette, fordi barn har dannet indre arbeidsmodeller basert på hvordan det er vant til å bli møtt og «sett» av sine foreldre, og vil derfor kunne forvente det samme i møte med andre mennesker (Drugli og Lekhal, 2018, s. 57; Johannessen, 2020, s. 29). I den forbindelse hevder Johannessen (2020, s. 37) at barn med dette tilknytningsmønsteret kan ha høy terskel for å søke trøst hos voksne, samt forsøke å unngå følelsesmessig kontakt i lek og aktiviteter sammen med andre. Dette samsvarer med mine informanternes beskrivelser av barn som viser innagerende atferd. Maria forteller at barn som trenger trøst kan gjøre alt for å prøve å skjule det, samtidig legger samtlige informanter vekt på at dette er barn som kan trekke seg tilbake fra lek og aktiviteter med andre. Trolig kan denne følelsesmessige kontakten med andre bli problematisk, hvis det er noe de har dårlig erfaring med i sitt hjem. Dermed kan en vanskelig hjemmesituasjon i den forstand at barns tilknytningsbehov ikke blir tilfredsstilt, trolig være en mulig forklaring på hvorfor barnet befinner seg på sidelinjen av leken, «bare» vil sitte og perle eller ikke tør å spør om hjelp til dagligdagse oppgaver i hverdagen.

Sofie og Else viser til omsorgssvikt og overgrep som en mulig bakenforliggende årsak til innagerende atferdsuttrykk hos barn. Dette samsvarer med teorigrunnlaget for oppgaven om at omsorgssvikt ved noen tilfeller kan utløse reaksjoner hos barn i form av et innagerende atferdsmønster (Sæteren, 2019, s. 23). Dette kan være et ytterpunkt på den negative siden av omsorgsbegrepet. Altså kan det være snakk om barn som ikke blir ivaretatt i sine grunnleggende behov, i tillegg til å bli påført skade av sine omsorgspersoner, med en desorganisert utrygg tilknytning som følge (Gjedrem, 2015; Drugli, 2018a, s. 61; Johannessen, 2020). Dersom barn ikke blir ivaretatt i sine behov av primære omsorgspersoner, og samtidig forbinder vedkommende med frykt og redsel, kan det ha et

behov for å inneha kontroll i samspill med andre, sannsynligvis på grunn av manglende kontroll i møte med sine foreldre. Hos barn som viser innagerende atferd kan denne kontrollen bli vendt innover, som kan gå ut på at de beskytter seg selv ved å ikke bli lagt merke til, trekke seg unna og holde tilbake følelsesmessige uttrykk (Drugli, 2018a, s. 61; Johannessen, 2020). Dermed kan det være rimelig å anta at innagerende atferd og desorganisert tilknytning ved noen tilfeller kan henge sammen. Else har en tanke om at dette er et utfordrende felt, og mener man bør være forsiktig med å begrunne innagerende atferd med omsorgssvikt. Det trenger ikke nødvendigvis være slik at barn med innagerende atferd blir utsatt for omsorgssvikt i sitt hjem, men hvis dette er en forklaring på hvorfor barn fremstår passiv og trekker seg bort fra lek med jevnaldrende, kan det være essensielt å avdekke og melde videre til barneverntjenesten (Barnehageloven, 2005, § 46). Dessuten står det i Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017) at personalet må ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for ulike former for omsorgssvikt. I den sammenheng frembringer Sofie et viktig poeng som går på at man som barnehagelærer må være bevisst på at også dette er en faktor som kan ligge bak barns innagerende atferd.

På grunn av at ansatte i barnehagen med tiden kan bli sekundære omsorgspersoner i barns liv (Johannessen, 2020, s. 27), er det ikke sikkert det alltid vil være hensiktsmessig å begrunne barns innagerende atferdsuttrykk med negative forhold i hjemmemiljøet (Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2019, s. 97). Dersom barn ikke har det bra i barnehagen, kan det anses som en faktor som kan frembringe negative følelser og øke risiko for innagerende atferdsuttrykk. Det psykososiale miljøet i barnehagen kan handle om å føle seg trygg (Lund, 2012a, s. 126), og samtlige informanter formidler gjennom flere deler av intervjuet at de ser viktigheten av arbeidet med å trygge barn. Imidlertid kan det i realiteten være en fare for at barn med innagerende atferd kan utvikle negative relasjoner til både voksne og andre barn i barnehagen (Lund, 2012a; Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad, 2016; Drugli og Lekhal, 2018). Sofie og Randi forteller om dårlige erfaringer i barnehagesammenheng, som kan omfatte krenkelser av ulike slag. Eksempelvis kan det innebære at barnet får slengt etter seg negative kommentarer, blir overkjørt i lek eller utsettes for mobbing av jevnaldrende. Ogden (2015, s. 176) hevder at slike tilfeller kan føre til at barn kjenner på utrygghet i tiden de tilbringer i barnehagen. Videre uttaler Randi at det er voksnes ansvar å hindre at dette skjer, og hun uttrykker glede når hun snakker om den nye lovendringen i barnehagen som har med det psykososiale miljøet å gjøre. Fra januar 2021 er det lovfestet at det skal være nulltoleranse for krenkelser i barnehagen (Barnehageloven, 2020, § 41). Trolig kan ny lovgivningen på

dette området medføre en bedre hverdag for barn som viser innagerende atferd. Likevel er det ikke kun relasjoner til andre barn som kan føre til at barnet kjenner seg utrygg, en slik følelse kan også forekomme i relasjoner med voksenpersoner i barnehagen (Sæteren, 2019, s. 26). I den forbindelse kan man stille spørsmål om hvor bra et barn egentlig har det i barnehagen når de voksne ikke har tid til å ta innover seg atferden som uttrykkes, når det blir oversett til fordel for barn som utagerer, eller når det blir møtt av voksne som antar at det liker å være alene. Dette er utfordringer som kommer til uttrykk i mine funn, som trolig kan spille inn på voksen-barn-relasjoner i barnehagen.

Med bakgrunn i uttalelser fra mine informanter kan det altså se ut til at arbeidet med å trygge barn ikke kommer uten utfordringer. Randi erfarer at denne barnegruppen kan bli stemplet som «de stille barna». Hva Randi dypest sett mener med dette kommer ikke tydelig til uttrykk i mine funn, men trolig kan det her være snakk om en stereotypi, som kan virke inn på hvordan man evner å ta barnet på alvor (Lund, 2012a, s. 39; 2012b, s. 43). Det kan dreie seg om hvordan personalet i barnehagen kan risikere å sette merkelapper på barn som viser innagerende atferd, med bakgrunn i kjennetegn ved barnet som kan føre til antakelser om at barnet liker å leke alene (Drugli og Lekhal, 2018, s. 53). I tillegg kommer det både direkte og indirekte frem under flere intervju at barn som viser innagerende atferd kan bli «usynlige» og «glemmes ut» i en travel barnehagehverdag. Også Lund (2012a, s. 22) skriver at dette er barn gjør lite ut av seg, noe som kan ende med en usynliggjøring. Maria, Else og Kine forteller at det kan kreve mye å komme inn på barn som viser innagerende atferd, og det kan da være lettere å gi oppmerksomheten til de som kommer og setter seg på fanget og har mer å fortelle. Dessuten uttrykker samtlige informanter at det er den utagerende formen som vanligvis tar størst plass og ofte kan kreve umiddelbar respons fra den voksne. Dette kan være eksempler på dårlige erfaringer som kan finne sted i barnehagen. Det er en mulighet for at disse utfordringene kan peke i retning av en ansvarsfraskrivelse, og på ulike måter kan flere av informantenes utsagn på dette området være et tilsvarende på Lund (2012a, s. 26) sitt spørsmål om innagerende atferd har en tendens til å bli bagatellisert, oversett og ignorert.

6.3 Hvordan kan en barnehagelærer arbeide helsefremmende i møte med barn som viser innagerende atferd?

Samtlige informanter er opptatt av at barn skal ha det bra i barnehagen. Dette kan ses i sammenheng med en god psykisk helse som ifølge mine informanter kan omfattes av trivsel,

mestring og glede. Dette er noen av de positive aspektene som blir fremhevet i Regjeringens strategi for god psykisk helse, men her kommer også tilfredshet, trygghet og utvikling frem som sentrale begrep (Helse- og sosialdepartementet, 2017). Selv om mine informanter ikke eksplisitt nevner tilfredshet, trygghet og utvikling, kan det se ut som at også disse aspektene er innbakt i deres uttalelser om et helsefremmende barnehagemiljø. Med det kommer det en klar visjon til uttrykk i mine funn. Dette drøftingsspørsmålet omhandler *hvordan* man som barnehagelærer kan arbeide for at alle barn skal ha det bra i barnehagen, og som Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017) påpeker; fremme barns psykiske helse.

Med bakgrunn i uttalelser fra mine informanter kan psykisk helse handle om hvordan man har det, men som Randi formidler kan det for barn også innebære hvem man er på vei til å bli. Dette kan ta opp essensen i begrepet livsmestring, som både omfatter et her-og-nå perspektiv og et fremtidsrettet perspektiv (Drugli og Lekhal, 2018, s. 31). Else omtaler barnehagealderen som en «gullalder», noe som kan innebære at en god oppvekst kan legge et viktig grunnlag for fremtiden til hver enkelt. Likeledes kan innagerende atferd og den begrensede livskvaliteten det kan føre med seg, være en forløper for senere plager og lidelser (Drugli og Lekhal, 2018, s. 89; Sæteren, 2019, s. 28). Dermed kan det være vesentlig at en barnehagelærer arbeider for at dette fundamentet skal bli så godt som mulig, ved å fange opp negative følelser som innagerende atferdstrekk kan komme av, og iverksette tiltak som kan gjøre det bedre for barnet. Det er nettopp dette som ligger i betegnelsen tidlig innsats (St.meld. nr. 6 (2019-2020)). Altså kan det å skjerme barn for negative forhold ved å redusere risikofaktorer være vesentlig i arbeid med barn som viser innagerende atferd, men for å fremme psykisk helse hos barn kan det være vel så viktig med et fokus på hvilke faktorer som kan virke beskyttende for barnet (Drugli og Lekhal, 2018, s. 90). Det er ikke alle forhold man som barnehagelærer kan ha kontroll over, som eksempelvis en vanskelig hjemmesituasjon hos barn. Det man derimot kan gjøre noe med, er å arbeide for god kvalitet på tiden barnet tilbringer i barnehagen. Else anser en god barnehage som en beskyttelsesfaktor. Dette kan være fordi balansegangen mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer kan spille en rolle i det store bildet, og dermed kan det være en mulighet for at barnehager ved noen tilfeller kan virke kompenserende for eventuelle risikofaktorer i barnets hjem (Drugli, 2018b, s. 222).

Funn viser at gode relasjoner er vesentlig i et helsefremmende barnehagetilbud. Mine informanter er tydelig på at gode relasjoner må komme først. Noe som kan synliggjøre nettopp dette, er Randi sin påstand om at barn som viser innagerende atferd kan ha «et svakt

punkt» når det gjelder sosiale relasjoner med andre, og at det derfor er det man må jobbe ut fra, som forutsetning for at barn skal kunne lære og utvikle seg. Med utgangspunkt i Baarud sin beskrivelse av psykisk helse hos barn, kan positive relasjoner med vekt på nærhet og trygghet se ut til å stå sentralt i arbeidet med å fremme psykisk helse (sitert i Drugli, 2018b, s. 220). Samtidig kan dette være en indikator på kvalitetsbegrepet i barnehagen. Gode relasjoner refererer til prosesskvalitet, som omhandler det som skjer i møte mellom barn og ansatte (Skogen et. al, 2018, s. 53). Det er denne delen av kvalitetsbegrepet som i størst grad kommer frem under intervjuene. Imidlertid kommer strukturelle forhold mer implisitt til uttrykk, ofte i sammenhenger som taler for at det kan påvirke relasjoner mellom voksne og barn i barnehagen (Ogden, 2015, s. 73). Kine erfarer at tiden ikke alltid strekker til i hverdagens kjas og mas, mens Else uttrykker at hun noen ganger helst skulle ønske at hun kunne vært to steder samtidig. Sofie, Randi og Kine formidler at det kan finnes variasjoner når det gjelder personalets bevissthet. Dette er uttalelser som kan tolkes i retning av strukturelle kvalitetsindikatorer som organisering, bemanning og utdanningsnivå. Her kan det i stor grad være tale om standardiserte kvalitetsindikatorer, da det er krav til utdanning hos deler av personalet (Barnehageloven, 2005, § 25), så vel som voksentetthet i barnehagen (Barnehageloven, 2005, § 26). Eksempelvis er avdelingen til Kine med tre voksne og 18 barn innenfor bemanningsnormen, og deler av personalet har tilstrekkelig utdanningsbakgrunn. Det er rimelig å anta at dette er tilnærmet likt i hver barnehage, og dermed kan kvalitetsforskjeller i barnehagen i større grad avhenge av hvordan personalet utnytter de mulighetene som rammene skaper (Ogden, 2015, s. 73). Altså kan det gå ut på hvordan personalet på hver avdeling eller base i norske barnehager er i stand til å bygge positive relasjoner med barna som tilbringer sine dager der.

Voksenrollen blir omtalt som et sentralt tema av alle informanter, og de er tydelig på at det er de voksne som har ansvar for å skape gode relasjoner til barn i barnehagen. Dette er også noe som Drugli og Lekhal (2018, s. 53) påpeker når de skriver at den voksne står ansvarlig for kvaliteten på relasjonene, ettersom voksen-barn-relasjoner er asymmetriske. Dermed kan det være rimelig å anta at den voksnes væremåte i møte med barn som viser innagerende atferd kan være av betydning for hvordan barnet har det i barnehagen. I mine funn kommer det til uttrykk at dette er noe man som barnehagelærer må ha et bevisst forhold til. Else formidler at man må være bevisst på egen rolle i relasjonen til barn, og ta innover seg at egne handlinger kan virke inn på barnet, og at dette igjen kan virke inn på relasjonen dem imellom. Både Else og Randi er klare på at det derfor vil være nødvendig å investere jevnt over i relasjoner med

barn. Dette er uttalelser som samsvarer med det som fremkommer i teorigrunnlaget for oppgaven. Lund (2012b) og Holland (2013) trekker frem bevisste voksne som et viktig moment, fordi voksnes egen væremåte kan bli påvirket av atferd som utfordrer, som igjen vil kunne sette sitt preg på samspill med barn. Videre skriver Roland (2012, s. 31) at hver interaksjon mellom barn og voksne vil være med på å avgjøre hvilken kvalitet det blir på relasjoner som bygges, og at det derfor vil være nødvendig å investere i relasjonene fra starten av.

Mine informanter bruker forskjellige tilnærminger når det gjelder hva de legger i en positiv voksen-barn-relasjon. Noen legger vekt på trygg tilknytning, mens andre snakker om autoritativ voksenstil som grunnlag for gode relasjoner i barnehagen. Dette er begreper som eksplisitt kommer til uttrykk hos flere informanter, i tillegg kan også deres noe mer praksisnære beskrivelser sannsynligvis forankres i teorier som dette. Både trygg tilknytning og varme i relasjonen kan kjennetegnes av sensitive voksne som tar hensyn til barns signaler, følelser og behov (Drugli og Lekhal, 2018; Roland, 2021). På den måte kan trygg tilknytning og autoritativ voksenstil kanskje være to sider av samme sak, og i tillegg være nært knyttet til det Maria eksplisitt beskriver som god omsorg. Det kan handle om å ivareta barn på en god måte, slik at de kan få mulighet til å kjenne på trygghet, glede, mestring, utvikling og trivsel som grunnlag for en god psykisk helse. I bunn og grunn kan det dreie seg om å «se» og møte hvert enkelt barn der de *er*. Som Maria uttaler må barn vite at det blir «sett», selv om det kanskje vil sitte i et hjørne eller være alene. Nettopp dette kan være essensen i begrepet anerkjennelse, som Hegel (sitert i Lund, 2012a, s. 103) beskriver som en holdning som går ut på å sette seg inn i barns subjektive opplevelsesverden. Mine informanter nærmer seg inn på hva en anerkjennende holdning kan innebære opp til flere ganger i løpet av intervjuet. Kine forteller at man som voksen må tone seg inn, vise genuin interesse og være nysgjerrig på barnet, for å finne ut hvordan barnet er og hva det er interessert i. Både Maria og Sofie peker på at man aldri kan vite sikkert hvordan det ser ut fra barnets side, og av den grunn sier Maria at man ikke må legge ord i munnen på dem. Randi uttrykker at man som voksen må bygge barnet ut fra deres følelser og hvor de selv er. Ifølge Lund (2012a) og Sæteren (2019) kan det å tone seg følelsesmessig inn på barnet være en del av det å lytte, mens genuin interesse og nysgjerrighet for å finne ut hvordan barnet er og hva det er interessert i kan være en del av det å forstå. Å ikke legge ord i munnen på dem kan med andre ord bety å møte barnet med en ikke-dømmende væremåte, som kan være en del av det å akseptere og tolerere. Å bygge barnet ut fra deres følelser og hvor de selv er kan være en del av det å bekrefte. Trolig kan det

når man først har lyttet til, forstått, akseptert og tolerert barnet, ligge en bekreftelse i å tilrettelegge det pedagogiske tilbudet til det enkelte barnet. Maria er opptatt av at barn kan ha ulike behov, og det kan dermed være vesentlig å tilpasse barnehagetilbudet slik at det ivaretar individuelle behov hos hver enkelt (St.meld nr. 6 (2019-2020); Nyborg og Mjelve, 2017, s. 184).

I Randi sitt eksempel om det innagerende barnet som hadde vanskeligheter med måltid, væskeinntak og toalettbesøk i barnehagehverdagen, kan det være snakk om tilpasninger som er gjort for å ivareta dette barnet på best mulig måte. Ifølge Randi har det i dette tilfellet hele tiden vært små steg, og trolig kan nettopp det å skape trygghet i relasjonen være et hensiktsmessig sted å starte (Kibsgaard, 2018, s. 363; Johannessen, 2020, s. 169). Med bakgrunn i Randi sine forklaringer kan det se ut til at barnet har utviklet en trygg tilknytning til spesielt en voksen i barnehagen. Kanskje kan dette knyttes til det konkrete tiltaket som Johannessen (2020) fremhever, som går ut på å ha en fast primærkontakt for barnet som viser innagerende atferd. Imidlertid går ikke Randi nærmere inn på hva som er gjort for å oppnå denne tryggheten hos barnet, men andre informanter snakker om en tilnærming som kan brukes i et slikt arbeid. Sofie og Else formidler at det kan være aktuelt å legge til rette for at barnet kan få alenetid med en voksen. Else bruker betegnelsen «banking time», som Roland (2021) beskriver som kvalitetstid mellom en voksen og ett barn, noe som kan bidra til å forsterke relasjonelle bånd. «Banking time» blir omtalt som verdifullt for barn med utfordringer. Trolig kan dette også ha stor verdi for voksne dersom det kan bidra til å lette på arbeidet med å komme inn på barn som viser innagerende atferd, som i utgangspunktet beskrives som et krevende arbeid i mine funn. Det er helst ved sammenligning med andre barn som krever mer oppmerksomhet at dette arbeidet omtales som krevende, og det kan derfor tenkes at dersom man kun har det ene barnet å forholde seg til for en liten stund kan det også oppleves lettere å bli kjent med det.

Det er lystbetonte aktiviteter, samt medbestemmelse fra barnet som vektlegges i betegnelsen «banking time» (Roland, 2021). Også Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad (2016, s. 114) og Holland (2013, s. 85) tar opp viktigheten av positive opplevelser og ukomplisert samvær for å bygge positive relasjoner mellom barn og voksne i barnehagen, og sannsynligvis kan dette i tillegg være relatert til det Drugli og Lekhal (2018, s. 67) skriver om å legge til rette for at barn skal få kjenne på positive følelser gjennom gode opplevelser i barnehagehverdagen. Trolig kan eksempelet til Sofie om å ta med barnet for å lage mat relateres til en lystbetont

aktivitet som kan gjøre det lettere for barnet å åpne seg. Imidlertid kan barn være forskjellige, og det som er lystbetont for noen trenger ikke nødvendigvis være det for andre. Ettersom barns medbestemmelse kan være vesentlig når det er snakk om å fylle på med positive opplevelser, kan flere av mine informanter være inne på et viktig poeng når de snakker om at det kan være hensiktsmessig å bruke barnets styrker og interesser som inngangsport. Det kan som Maria uttaler handle om å løfte opp det positive, i barnets livsverden. Positive følelser kan være av stor betydning for barns trivsel og utvikling (Drugli og Lekhal, 2018, s. 121), men hva med negative følelser? På den ene siden påpeker Flaten (2018, s. 34) at positive følelser ikke må overses til fordel for barns negative følelser. Det kan trolig være en viss fare for at dette blir tilfellet når innagerende atferd kan være et signal om at barnet går rundt og kjenner på vonde følelser (Drugli og Lekhal, 2018, s. 33; Sæteren, 2019, s. 21). På den andre siden kan negative følelser for noen voksne være utfordrende å vite hvordan man skal håndtere, i forskjell til positive følelser som kan være lettere å forholde seg til (Flaten, 2018, s. 33). Dermed kan man stille spørsmål om det egentlig er de positive følelsene som oftest blir oversett, eller om det heller bør rettes bekymring mot negative følelser som ikke blir tatt på alvor.

I tillegg til positive relasjoner, kan psykisk helse hos barn kan være nært forbundet med følelsesmessig håndtering (Baarud, sitert i Drugli, 2018b, s. 220; Flaten, 2018, s. 31). I faglitteraturen kommer det frem en forståelse som dreier seg om at barns emosjonelle utvikling foregår i samspill med andre mennesker (Drugli og Lekhal, 2018, s. 124; Johannessen, 2020, s. 81). Også mine informanter virker å være innforstått med dette perspektivet da de formidler at barn som viser innagerende atferd kan trenge støtte og hjelp til å finne strategier til å håndtere ulike følelser. Som Flaten (2018, s. 31) legger vekt på kan det dreie seg om å bidra til at barn skal få forutsetninger for å kunne beskrive og forstå sine ulike følelser, og på den måte få bedre kjennskap til sitt eget følelsesspekter. Dette kan innebære at man som barnehagelærer fungerer som en *trygg havn*, som er der for barnet i det som oppleves vanskelig (Johannessen, 2020, s. 28). Mine informanter kommer med innspill på hvordan man som voksen kan være en støtte i barns følelseshåndtering. Forøvrig kan dette også kunne forutsette at den voksne håndterer dette på en god måte, som med andre ord kan innebære å møte barnet med forståelse og bekreftelse. For det første formidler Sofie og Else at det kan være nødvendig å være i negative følelser sammen med barnet. Else legger vekt på at man i situasjoner som dette ikke bør rushe videre eller avlede barnet. Ifølge Johannessen (2020, s. 81) kan man på denne måten signalisere aksept for de følelsene som uttrykkes. Også

Kine ser viktigheten av å ta barns følelser på alvor, men forteller at man ikke bør grave seg ned i det negative, men heller forsøke å finne løsninger for barnet. Uttalelsen til Kine kan tolkes i retning av det Drugli og Lekhal (2018, s. 124) skriver om at barn kan trenge hjelp for å komme seg ut av en negativ følelse, og at det av den grunn kan være hensiktsmessig å lede fokuset over på noe i omgivelsene som er mer positivt. Det er tydelig at mine informanter har gode intensjoner, men i denne sammenheng kan det være nødvendig å stille spørsmål om hvorvidt barnet føler seg «sett» dersom den voksne befinner seg på overflaten av det som oppleves som vanskelig, og er mer opptatt av å få barnet over på andre tanker. Kanskje kan det være en mulighet for at barnet i større grad vil føle seg ivaretatt dersom den voksne på et dypere plan går inn i det vanskelige, og har ett fang til barnet selv vil videre. For det andre legger Else og Kine vekt på at arbeidet med å støtte barns håndtering av negative følelser kan innebære å sette ord på dem. Det kan dreie seg om å bekrefte barnet med å si «jeg forstår at du er lei deg», og ifølge Drugli og Lekhal (2018, s. 122-124) kan dette føre til at barnet opplever seg forstått. Imidlertid formidler Maria at man ved denne tilnærmingen kan komme til å «legge ord i munnen» på barnet. Kanskje kan visse tilfeller som omfatter å sette ord på barns følelser relateres til det Lund (2012a; 2012b) skriver om at man som voksen kan definere hvordan barnet har det ut fra egen forståelse, som kan gå på bekostning av barns egne svar. Tenk om barnet ikke er lei seg, men heller kjenner på en følelse av sinne eller frykt. Av den grunn har Maria en mening som går ut på at barn heller bør få sette ord på det de opplever selv. Nettopp dette kan synliggjøre kompleksiteten i arbeid med barn som vender sine følelser innover, ettersom det på den ene siden kan være utfordrende å få tak på hva barnet egentlig føler, mens det på den andre siden kan være vanskelig å få barnet i tale.

Innagerende atferdstrekk kan stride mot forventninger i samfunnet om å vise seg frem, hevde seg selv, ta initiativ og rope høyt (Flatén, 2015). Flere av mine informanter forteller at det kan være lettere å ta innover seg barn som kommer løpende for å fortelle, sitte på fanget eller vise hva de har tegnet. Kanskje fordi denne utadvendtheten som beskrives her i større grad er kulturelt akseptert i vårt samfunn, til forskjell fra barn som trekker seg bort og svarer med stillhet. Dette kan få implikasjoner for hvordan man forstår barn som viser innagerende atferd (Lund, 2012a, s. 19). Et spørsmål å stille kan angå hvilke forventninger barnehagelærere har til barn som viser innagerende atferd, og med bakgrunn i både uttalelser fra informanter og forskning på området kan dette se ut til å variere. På den ene siden fokuserer Nyborg et. al (2020) i sin forskning på muntlige deltakelse som kan anses som en klar forventning på skolen. Med utgangspunkt i Ogden (2015, s. 77) sin antakelse om at barnehagen kan være den

mest inkluderende pedagogiske arenaen i dagens samfunn, kan det være rimelig å anta at krav om muntlig deltakelse kan være mindre tydelig i barnehagen. Det vil si at det kan være en større romslighet for barn som viser innagerende atferd i barnehagen, enn på skolen. Likevel kan det se ut som forventningssamfunnet også setter sitt preg på barnehagehverdagen, og at det kan forekomme forventninger om at barn skal kunne delta muntlig ved å gi av seg selv i lek og aktivitet sammen med avdelingen eller rekke opp hånda i førskolegruppen. Da kan man være på feil spor, fordi dette kan være eksempler på forventninger som ikke står i stil til barnets egen livsverden (Holland, 2013; Roland, 2021). Trolig kan dette relateres til oppfatningen som Randi og Kine deler om at visse tilfeller kan være preget av press og tvang, snarere enn å gi bekreftelse for det barnet *er*. Dermed kan det stride imot grunnelementer i en anerkjennende holdning (Schibbye, 1996). Dessuten kan høye forventninger uten sensitivitet som grunntone, peke i retning av en autoritær voksenstil som ikke bør finne sted i arbeid med barn (Roland, 2021). På den andre siden kan det se ut til at man som voksen kan ha lave forventninger til barn som viser innagerende atferd. Kine forteller om et barn med innagerende atferd på hennes avdeling, som ofte brukte tiden sin til å gå rundt med en voksen i utetiden. Når dette barnet skulle starte på skolen, viste det seg å bli en stor og krevende overgang. Trolig kan denne relasjonen ha vært preget av mye varme, men i mindre grad av krav og forventninger som barnet kunne hatt godt av. Dette er et tilfelle som kan peke i retning av en ettergivende voksenstil (Roland, 2021), og det kan være nødvendig å stille spørsmål om dette egentlig var til barnets beste.

Mangfold og fellesskap er to sentrale begrep i barnehagens rammeplan (Kunnskapsdepartementet, 2017), som til sammen utgjør essensen i inkluderingsbegrepet. Dette innebærer en balansegang mellom å ivareta behov hos hvert enkelt barn og skape et fellesskap i barnegruppen (Nyborg og Mjelve, 2017, s. 184; St.meld nr. 6 (2019-2020)). Resultater tyder imidlertid på at barn som viser innagerende atferd kan falle utenfor fellesskapet, av ulike grunner. Kine uttrykker at barn med innagerende atferdsuttrykk vanligvis kan velge seg ut få barn å leke med, mens Sofie, Maria og Else har en tanke om at andre kan ta avstand fra og velge bort barn med innagerende atferdstrekk. Kibsgaard (2018, s. 361) tar begge disse perspektivene i betraktning når det gjelder lek med jevnaldrende. Noen ganger kan det være slik at barnet ikke våger seg inn i samspill med andre barn, mens andre ganger kan utfordringen ligge i at jevnaldrende stenger barnet ute fra lek. Kanskje er det ikke en motsetning i det mine informanter formidler, trolig kan det heller illustrere en ond sirkel som gjør det vanskelig for barn å finne sin plass i barnegruppen. Selv om trygghet i voksen-

barn-relasjoner er noe som bør prioriteres i arbeid med barn som viser innagerende atferd, kan det være en mulighet for at tilpasninger som alenetid med en voksen ikke vil være tilstrekkelig i et helsefremmende barnehagemiljø.

Randi og Kine forteller at det ut fra prinsippet om barnets beste kan være nødvendig å stille krav til barn som viser innagerende atferd, så lenge det ligger en anerkjennende holdning til grunn for dette. Dette påpekes også av Sæteren (2019, s. 92) som skriver at anerkjennelse og utfordringer går hånd i hånd. Dessuten kan det ifølge Roland (2021) være et viktig element i det autoritative perspektivet at krav og forventninger settes på barnets premisser, så lenge det finnes en grunnleggende trygghet i relasjonen. Som nyere forskning legger vekt på kan det bety at man som voksen arbeider med å redusere engstelsen som er knyttet til ulike situasjoner i hverdagen, ved å inneha en proaktiv tilnærming og sette mål som det kan klare å mestre (Nyborg et. al, 2020). I barnehagesammenheng kan det som flere informanter påpeker være vanskelig for barn som viser innagerende atferd å fungere i lek med flere barn, men mindre lekegrupper kan være aktuelt i tilretteleggingen for den enkelte. Trolig kan dette være noe som barnet har forutsetninger for å klare som følge av lekekompetansen som allerede kan være til stede hos barnet (Flaten, 2019), dermed kan det være hensiktsmessig å utfordre dem til å ta sentrale ferdigheter innenfor dette området i bruk i mindre lekegrupper. I den sammenheng tyder funn på at det kan være lurt å starte med en lekekamerat, og eventuelt bygge videre på det. Resultater fra forskning på området viser at det kan være hensiktsmessig å tenke over hvem barn som viser innagerende atferd kan fungere sammen med, i arbeidsgrupper og læringspar i skolesammenheng (Nyborg et. al, 2020). I barnehagekontekst kan dette være aktuelt i sammensetning av lekegrupper, noe som spesielt Sofie legger vekt på. På den måte kan man legge til rette for lek på barns premisser, samtidig kan forventninger som dette også anses som fordelaktig for barnets utvikling (Holland, 2013; Flaten, 2019, s. 180; Johannessen, 2020; Roland, 2021).

Ifølge Baarud kan barns kapasitet til utforskning av omgivelsene, og læringen som medfølger, være knyttet til deres psykiske helse (sitert i Drugli, 2018b, s. 220). Som Maria formidler kan man som voksen i en god relasjon til barn fungere som en *trygg base*, som kan handle om å støtte barn i sin utforskning av omgivelsene (Johannessen, 2020, s. 28). Med andre ord kan det eksempelvis innebære å støtte barnet i lek. I den sammenheng legger Johannessen (2020, s. 78) vekt på at man som voksen må innta roller ut fra hva barnet har behov for. Fordi barn som viser innagerende atferd kan streve med å komme inn i lek (Kibsgaard, 2018, s. 361),

eller havne i noe ugunstige lekemønstre (Flaten, 2019, s. 143), tar flere informanter opp viktigheten av tilstedeværende og deltakende voksne i lek. Ifølge Else og Randi kan det handle om å være tett på leken over lenger tid, for å skape gode situasjoner, så vel som å hindre at uheldige situasjoner oppstår. Likeledes snakker Kine om å «løfte barnet frem», på en måte som kan bidra til at andre barn får et godt inntrykk av barnet. Også Sofie og Else forteller at det kan være hensiktsmessig å snakke varmt om barnet foran andre, noe som kan medføre at andre får øynene opp for dets positive egenskaper. Med det kan den voksnes støtte, tilstedeværelse og deltakelse i lek være vesentlig for at barn med innagerende atferdsuttrykk skal kunne kjenne på en fellesskapsfølelse i barnehagen (Kibsgaard, 2018, s. 364). Altså kan individuell tilrettelegging og deltakelse i fellesskapet kanskje være to sider av samme sak, som på den ene siden kan bety at man som voksen må støtte barnet slik at det kan klare å mestre det fellesskapet har å by på, og på den andre siden forsøke å virke inn på andres oppfatninger som ved noen tilfeller kan hindre barnet fra å bli inkludert av jevnaldrende.

7 Avslutning

Denne masteroppgaven har hatt som hensikt å sette søkelys på innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen. I Rammeplan for barnehagen ((Kunnskapsdepartementet, 2017) står det at barnehagen skal ha en helsefremmende funksjon i barns liv. Med kvalitative forskningsintervju har undersøkelsen tatt sikte på å belyse barnehagelæreres egne beskrivelser og synspunkt om hvordan man kan bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen. Følgende problemstilling ble utarbeidet: «Hvordan kan barnehagelærere bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen?».

Den overordnede problemstillingen ble belyst gjennom følgende forskningsspørsmål:

1. Hva kjennetegner innagerende atferd i barnehagen?
2. Hvordan kan en barnehagelærer se bak barns innagerende atferdsuttrykk?
3. Hvordan kan en barnehagelærer arbeide helsefremmende i møte med barn som viser innagerende atferd?

En barnehagelærer møter mange forskjellige barn hver dag, noen av dem kan komme til å utfordre gjennom sin væremåte. For å kunne bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd kan det være nødvendig med en forståelse av hva innagerende atferd er, hvilke bakenforliggende årsaker som kan slå seg ut i innagerende atferdsuttrykk, og hvordan man kan ha en positiv innvirkning på barns psykiske helse.

Det første forskningsspørsmålet søkte barnehagelærernes forståelse av betegnelsen innagerende atferd. Resultater viser at samtlige informanter har en tilnærmet lik forståelse av innagerende atferd. Det kan handle om barn som lukker seg i forhold til omverdenen, og fremstår som stille, tilbaketrukket, passiv, utrygg og engstelig i barnehagehverdagen. Det kan anses som mer komplekst enn «normale» variasjoner i personlighet, da det kan være tegn på at barn har det vanskelig. Innagerende atferd kan medføre konsekvenser for barns utvikling i barnehagen, fordi emosjonelle utfordringer kan gå utover sosial og kognitiv fungering. På grunn av en tilbaketrukket og passiv væremåte kan barn som viser innagerende atferd miste læring og sosiale erfaringer i både formelle og uformelle situasjoner i barnehagehverdagen. Kjennetegn som engstelse, utrygghet, stillhet, passivitet og tilbaketrekning kan være en grunn for dette, men dette er atferdstrekk som også kan spille inn på hvordan andre oppfatter barnet,

noe som kan medføre konsekvenser for hvordan de blir «sett» og møtt av personalet og lekekamerater i barnehagen.

Det andre forskningsspørsmålet tok for seg bakenforliggende årsaker til innagerende atferd. Som barnehagelærer er man vitne til det barn uttrykker utad, men det kan kreve mye å komme inn på barnets indre følelsesliv og oppdage hva som egentlig ligger bak innagerende atferdsuttrykk. Funn viser at det vanligvis er komplekse og sammensatte årsaker til barns utfordringer. I bunn og grunn kan det handle om negative følelser som tar overhånd i barns liv. Kanskje kan det være snakk om ugunstige oppdragelsesstiler og utrygg tilknytning i barnets hjem, eller dårlige erfaringer og negative relasjoner i barnehagen. En barnehagelærer må søke etter hva som ligger bak atferden som uttrykkes, med en anerkjennende holdning til grunn. Fokuset må være på det enkelte barns opplevelsesverden, som vil kunne kreve at man setter egne tolkninger og «svar» til side.

Det tredje forskningsspørsmålet tematiserte barnehagens psykisk helsefremmende funksjon. Det kan handle om hvordan en barnehagelærer kan bidra til at barn får kjenne på glede, trygghet, trivsel, tilfredshet og mestring i sin tid i barnehagen, som også vil kunne utgjøre et godt grunnlag for barnets fremtid. Resultater viser at en anerkjennende voksenrolle er vesentlig, som mer konkret kan innebære å bygge positive relasjoner, samt være en støtte i barns utforskning, så vel som følelshåndtering. Barnehagelærere må fungere som en *trygg base* og en *trygg havn* i sin relasjon til barnet, og generelt sett møte barnet med varme og sensitivitet. Samtidig kan det med utgangspunkt i prinsippet om barnets beste være hensiktsmessig å stille krav som står i stil til deres livsverden, som vil kunne gagne helhetlig utvikling og fellesskapsfølelse.

Jeg vil i denne masteroppgaven konkludere med at barn som viser innagerende atferd må tas på alvor. Barn har behov for å bli «sett» for den de *er*, mer enn å bli sett for atferden de uttrykker. Som regel ligger det *noe* bak barns innagerende atferdsuttrykk, og dette må barnehagelærere forsøke å nærme seg inn på. Barns forutsetninger og behov må være styrende for hvordan barnehagehverdagen tilrettelegges for den enkelte, som ved flere tilfeller kan kreve individuelle tilpasninger som må baseres på barnets beste. Det må legges til rette for at barn som viser innagerende atferd på tross av sine utfordringer, kan få utnyttet sitt potensiale i lek og samhandling som kan forbindes med trygghet, trivsel, glede og mestring.

Referanseliste

- Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra:
<https://lovdata.no/lov/2005-06-17-64>
- Barnehageloven. (2020). Lov om barnehager (LOV-2020-06-19-91 fra 01.01.2021)
- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode, med etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Befring, E. & Duesund, L. (2012). Relasjonsvansker. Psykososial problematferd. I E. Befring & R. Tangen (Red.). *Spesialpedagogikk* (s. 129-147). Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S., & Øiestad, G. (2016). *Se eleven innenfra. Relasjonsarbeid og mentalisering på barnetrinnet*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Brottveit, G. (Red.). (2018). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder. Om å arbeide forskningsrelatert*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Busso, L. D. (2018). Fenomenologi og narrativer i kvalitativ forskning. I G. Brottveit (Red.). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder. Om å arbeide forskningsrelatert* (s. 46-54). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal
- Drugli, M. B. (2018a). Emosjonell utvikling og tilknytning. I V. Glaser, I. Størkesen & M. B. Drugli (Red.). *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (s. 49-77). Bergen: Fagbokforlaget
- Drugli, M. B. (2018b). Psykisk helse og psykiske vansker. I V. Glaser, I. Størkesen & M. B. Drugli (Red.). *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (s. 219-239). Bergen: Fagbokforlaget
- Drugli, M. B., & Lekhal, R. (2018). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Drugli, M. B. & Stensen, K. (2019). Psykiske vansker hos norske barnehagebarn. *Første steg, 2019(1)*, 46-49. Hentet fra
<https://www.utdanningsnytt.no/files/2020/01/21/fs0119dobbel.pdf>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research Methods in Education*. New York: Routledge
- Flaten, K. (2015). *Barn med sosial angst og sjenanse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Flaten, K. (2018). *Et helt vanlig barn*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Flaten, K. (2019). *Barnehagebarn og angst*. Oslo: Gyldendal Akademisk

- Gjedrem, J. (2015). Når omsorgen svikter. I D. Ulland, A. B. Thorød, E. Ulland (Red.). *Psykisk helse. Nye arenaer, aktører og tilnærminger* (s. 153-160). Oslo: Universitetsforlaget
- Helse- og sosialdepartementet. (2017). Mestre hele livet. Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017-2022). Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/f53f98fa3d3e476b84b6e36438f5f7af/strategi_for_god_psykisk-helse_250817.pdf
- Hoffman, K., Cooper, G., & Powell, B. (2017). *Trygge barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Johannessen, C. (2020). *Små barn i sårbare livssituasjoner. Hvordan kan barnehagen oppdage, forebygge og hjelpe barn i risiko for omsorgssvikt?* Oslo: Kommuneforlaget
- Kibsgaard, S. (2018). Den livsviktige leken. I V. Glaser, I. Størkesen & M. B. Drugli (Red.). *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (s. 353-367). Bergen: Fagbokforlaget
- Kinge, E. (2015). *Utfordrende atferd i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kunnskapsdepartementet. (2017). Rammeplan for barnehagen: Innhold og oppgaver. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal
- Lund, I. (2012a). *Det stille atferdsproblemet. Innagerende atferd i barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforlaget
- Lund, I. (2012b). *Tydelige voksne når atferd utfordrer*. Kristiansand: Portal Forlag
- Meld. St. 6 (2019-2020). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/?ch=1>
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet fra <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi.pdf>
- Nordahl, T., Sørli, M-A., Manger, T., & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget
- Nyborg, G. & Mjelve, L. H. (2017). Innagerende atferdsvansker og inkludering. I S. Nilsen (Red.). *Inkludering og mangfold – sett i spesialpedagogisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nyborg, G., Mjelve, L. H., Edwards, A. & Crozier, W. R. (2020). Teachers' strategies for enhancing shy children's engagement in oral activities: necessary, but insufficient?

International Journal of Inclusive Education.

<https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1711538>

- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Universitetet i Oslo. (2019). Lagringsguiden. Hentet fra <https://www.uio.no/tjenester/it/sikkerhet/lsis/tillegg/lagringsguide.html>
- Roland, P. (2021). *Den autoritative voksenrollen i barnehage og skole. Relasjonskvalitet, utfordrende atferd, mobbing og sosial emosjonell læring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Schibbye, A-L. L. (1996). Anerkjennelse: En terapeutisk intervensjon? *Tidsskrift for den norske psykologforening, 1996 (33)*, s. 530-537.
- Skogen, J. C., Smith, O. R. F., Aarø, L. E., Siqveland, J., & Øverland, S. (2018). *Barn og unges psykiske helse: forebyggende og helsefremmede folkehelseiltak. En kunnskapsoversikt*. (Rapport 2018). Hentet fra https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/barn_og_unge_psykiske_helse_forebyggende.pdf
- Sollesnes, T. (2018). *Vellykket arbeid med vanskelig atferd*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Sørensen, K., Godtfredsen, M., Modahl, M., & Lerdal, B. (2011). *Egenledelse i lek og læring*. Oslo: Høyskoleforlaget
- Sæteren, A-L. (2019). *Læreren i møte med elever med stille atferd*. Oslo: Gyldendal

Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

08.02.2021, 13:03

NSD sin vurdering

Prosjektittel

Innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen

Referansenummer

447484

Registrert

25.12.2020 av Anna Osnes Johannesen - annaoj@uio.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Oslo / Det utdanningsvitenskapelige fakultet / Institutt for spesialpedagogikk

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Geir Nyborg, geir.nyborg@isp.uio.no, tlf: +4722859182

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Anna Osnes Johannesen, annaoj@student.uv.uio.no, tlf: 46473920

Prosjektperiode

15.12.2020 - 01.06.2021

Status

28.12.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

28.12.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 28.12.2020. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.06.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

TAUSHETSPLIKT

Vi vil minne om at barnehageansatte har taushetsplikt. Den strekker seg lenger enn å unnlate navnene til barna. De kan ikke fortelle historier på slik måte at andre opplysninger kan identifisere et nåværende eller tidligere barn på barnehagen direkte eller indirekte. Dere er i fellesskap ansvarlige for at barna blir omtalt i generelle ordelag under samtalen. Vi anbefaler at dere diskuterer personvern i forkant av intervjuet.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lenger enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Zoom er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Simon Gogl
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet «innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen»?

Dette er en forespørsel til deg om å delta i et intervju knyttet til min masteroppgave. I dette skrivet vil jeg gi deg informasjon om målene for mitt prosjekt og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å sette søkelys på innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen. Teoretisk ramme for masteroppgaven er en forståelse av at innagerende atferd kan være uttrykk for bakenforliggende årsaker, og dermed knyttes til psykisk helse. Med andre ord kan atferdsuttrykk som stille, avvisende, deprimert, tilbaketrekning, angst og usikkerhet komme som følge av negative følelser hos barnet. Negative følelser som engstelse, frykt, tristhet og mangel på glede kan ses i sammenheng med innagerende atferdsuttrykk.

I rammeplan for barnehagen fokuseres det på at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon, og at barns psykiske helse skal fremmes. I lys av dette ønsker jeg å undersøke hvordan barnehagelærere kan bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd. Følgende problemstilling har blitt utarbeidet:

«Hvordan kan barnehagelærere bidra til å fremme psykisk helse hos barn som viser innagerende atferd i barnehagen?»

Universitetet i Oslo står ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget mitt kommer til å bestå av 4-5 informanter. Jeg spør deg om du ønsker å delta som en av mine informanter, fordi du i kraft av din yrkestittel kan inneha kunnskap og erfaring som kan bidra til å belyse oppgavens problemstilling. Med denne masteroppgaven ønsker jeg altså å få innsikt i barnehagelæreres refleksjoner rundt temaet, og dermed kan du være en aktuell kandidat.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i forskningsprosjektet, vil det innebære at du stiller opp som informant i et intervju. Intervjuet vil gjennomføres digitalt via Zoom, og det vil ta opp til 1 time. Jeg vil da stille deg noen spørsmål som kan bidra til å belyse oppgavens problemstilling. Dette vil være spørsmål som tar for seg tanker og eventuelle erfaringer knyttet til barn som viser innagerende atferd, samt ditt arbeid for å bidra til å fremme psykisk helse hos disse barna i barnehagen.

Under intervjuet vil det brukes lydopptaker.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i dette prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine opplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan oppbevares og brukes dine opplysninger?

Jeg vil kun bruke opplysninger om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene i samsvar med personvernregelverket. Det innebærer at data som samles inn blir anonymisert, og opplysninger som blir innhentet vil bli behandlet konfidensielt slik at du som person eller barnehage ikke vil kunne gjenkjennes. Det vil bare være meg som forsker som har tilgang på informasjonen du gir.

Hva skjer med opplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Opplysningene slettes når prosjektet avsluttes, noe som etter planen er 1.juni 2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler personopplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Oslo har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til forskningsprosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Prosjektansvarlig: Geir Nyborg. Epost: geir.nyborg@isp.uio.no. Tlf.: +47 22 85 91 82.
- Vårt personvernombud: Roger Markgraf-Bye. Epost: personvernombud@uio.no.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Epost: personverntjenester@nsd.no. Tlf.: + 47 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen
Anna Osnes Johannesen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «innagerende atferd og psykisk helse i barnehagen», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Å delta i forskningsintervjuet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide

Problemstilling: «*Hvordan kan barnehagelærere bidra til å fremme psykisk helse til barn som viser innagerende atferd i barnehagen?*»

Bakgrunn

1. Hva er din stilling i barnehagen?
2. Hvor lenge har du arbeidet i barnehagen?
3. Hvilken aldersgruppe arbeider du med?

Innagerende atferd kan være et uttrykk for at barn har det vanskelig. Teoretisk ramme for oppgaven er en forståelse av at innagerende atferd kan være et uttrykk for bakenforliggende årsaker, og på den måte knyttes til psykisk helse.

Innagerende atferd

4. Hva legger du i begrepet innagerende atferd?
5. Hva tenker du kjennetegner barn som viser innagerende atferd?
6. Hva tenker du at innagerende atferd hos barn kan komme av?
7. På hvilken måte kan innagerende atferd gå utover;
  - Barns utvikling og læring?
  - Sosiale relasjoner med andre?
8. På hvilken måte tenker du at voksenrollen kan påvirke barns innagerende atferd?
9. Hvilke utfordringer kan oppstå i møte med barn som viser innagerende atferd?

Psykisk helse

10. Hva legger du i begrepet psykisk helse?
11. På hvilken måte tenker du at barnehagen kan ha en helsefremmende funksjon i barns liv?
12. Hvordan kan du bidra til å fremme psykisk helse til barn med innagerende atferd?
  - Hva tenker du kjennetegner god kvalitet i barnehagen?
  - Hvordan kan du «se» og møte barn på en god måte?
  - Hva tenker du er en god måte å håndtere barns negative følelser på?
  - Hvordan kan du bygge positive relasjoner med barn som viser innagerende atferd?
  - Hvordan kan du støtte barn som viser innagerende atferd i samspill med andre barn?